

Ministarstvo
finansija

Adresa: ul. Stanka Dragojevića 2,
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 242 835
fax: +382 20 224 450
www.mif.gov.me

Br:02-05-430/26-8288/2

Podgorica, 11.03.2026. godine

Za: MINISTARSTVO EKOLOGIJE, ODRŽIVOG RAZVOJA I RAZVOJA SJEVERA, Eko-efikasna zgrada, Podgorica

gospodinu, Damjanu Čulafiću, ministru

Predmet: Mišljenje na Predlog uredbe o bližim kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, bitečnosti i goriva iz biomase

Veza: Vaš akt broj: 06114-322/26-540/1 od 06.03.2026. godine

Poštovani gospodine Čulafiću,

Povodom *Predloga uredbe o bližim kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, bitečnosti i goriva iz biomase*, Ministarstvo finansija daje sledeće:

MIŠLJENJE

Predloženom propisom se utvrđuju kriterijumi održivosti i ušteda emisija, obezbeđuje provjera porijekla sirovina i olakšava korišćenje biogoriva na tržištu. Ciljevi ove uredbe usklađeni su sa politikom Vlade Crne Gore u oblasti korišćenja energije iz obnovljivih izvora i smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte, kao i sa Zakonom o korišćenju energije iz obnovljivih izvora i pravnom tekovinom Evropske unije, kao i sa Direktivom (EU) 2018/2001.

Kako je navedeno u Izvještaju o analizi uticaja propisa, primjena ovog propisa neće izazvati troškove za građane, dok privredni subjekti koji učestvuju u proizvodnji i prometu biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase mogu imati određene troškove u vezi sa provjerom ispunjenosti kriterijuma održivosti i pribavljanjem odgovarajućih sertifikata.

Kao posebno obrazloženje, predlagač propisa ističe da su troškovi njegove primjene opravdani, imajući u vidu da se time obezbeđuje održivo korišćenje biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase, kao i da se doprinosi smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte.

Imajući u vidu da se predloženim propisom utvrđuju kriterijumi održivosti i ušteda emisija, obezbeđuje provjera porijekla sirovina i olakšava korišćenje biogoriva na tržištu, sa aspekta uticaja na poslovni ambijent, nemamo primjedbi.

Shodno dostavljenom Predlogu uredbe i Izvještaju o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa, navedeno je da za implementaciju propisa nije potrebno obezbeđenje dodatnih finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore, samim tim nijesu planirana u budžetu za tekuću niti za narednu fiskalnu godinu.

Imajući u vidu navedeno, Ministarstvo finansija sa aspekta budžeta, nema primjedbi na dostavljeni Predlog uredbe o bližim kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, bitečnosti i goriva iz biomase.

S poštovanjem,

MINISTAR

mr Novica Vuković

Na osnovu člana 91 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list CG“, broj 82/24), Vlada Crne Gore, na sjednici od 26. februara 2026. godine, donijela je

UREDBU
O BLIŽIM KRITERIJUMIMA ODRŽIVOSTI I UŠTEDA EMISIJA GASOVA SA EFEKTOM
STAKLENE BAŠTE ZA BIOGORIVA, BIOTEČNOSTI I GORIVA IZ BIOMASE

Član 1

Ovom uredbom propisuju se bliži kriterijumi održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte (GHG), način provjere ispunjenosti kriterijuma održivosti i subjekti provjere i postupak provjere radi priznavanja biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase u ostvarivanju udjela energije iz obnovljivih izvora.

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovoj uredbi imaju sljedeća značenja:

- 1) **ostaci iz poljoprivrede, akvakulture, ribarstva i šumarstva** su ostaci koji nastaju neposredno u poljoprivredi, akvakulturi, ribarstvu i šumarstvu i koji ne obuhvataju ostatke iz povezanih industrija ili prerade;
- 2) **sertifikat** je izjava o usaglašenosti (sertifikat o usaglašenosti) koju izdaje verifikator (sertifikaciono tijelo) u okviru dobrovoljne šeme, kojom se potvrđuje (sertifikuje) da privredni subjekt ispunjava propisane zahtjeve u pogledu održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- 3) **sertifikacioni audit** je početni audit prije učešća u šemi, sa ciljem izdavanja sertifikata u okviru dobrovoljne šeme;
- 4) **verifikator (sertifikaciono tijelo)** je nezavisno akreditovano ili priznato tijelo za ocjenjivanje usaglašenosti koje zaključuje sporazum sa dobrovoljnom šemom radi pružanja usluga sertifikacije sirovina ili goriva sprovođenjem audita kod privrednih subjekata i izdavanjem sertifikata u ime dobrovoljne šeme, koristeći sistem sertifikacije te dobrovoljne šeme;
- 5) **privredni subjekt** je proizvođač sirovine, sakupljač otpada i ostataka, operator postrojenja za preradu sirovine u konačna goriva ili međuproizvode, operator postrojenja za proizvodnju energije (električne energije, grijanja ili hlađenja) ili bilo koji drugi operator, uključujući operatora skladišnih kapaciteta ili trgovce koji fizički posjeduju sirovinu ili gorivo, pod uslovom da obrađuju informacije o karakteristikama održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte tih sirovina ili goriva;
- 6) **prehrambene i stočne kulture** su kulture bogate skrobom, šećerom ili uljarice koje se uzgajaju na poljoprivrednom zemljištu kao glavna kultura, isključujući ostatke, otpad ili lignocelulozni materijal i međukulture, kao što su postrne kulture i pokrovne kulture, pod uslovom da upotreba takvih međukultura ne izaziva potrebu za dodatnim zemljištem;
- 7) **obnova šume** je ponovno uspostavljanje šumskog sklopa prirodnim ili vještačkim putem nakon uklanjanja prethodnog sklopa sječom ili usljed prirodnih uzroka, uključujući požar ili oluju;
- 8) **snabdjevač gorivom** je subjekt koji snabdijeva tržište gorivom i odgovoran je za stavljanje goriva u promet preko tačke obračuna akcize;
- 9) **lignocelulozni materijal** je materijal sastavljen od lignina, celuloze i hemiceluloze, kao što su biomasa iz šuma, drvenaste energetske kulture i ostaci i otpad iz šumskih industrija; mješavina sirovina u svrhu dalje prerade označava fizičko miješanje sirovina isključivo u svrhu proizvodnje biogoriva, biotečnosti ili goriva iz biomase;
- 10) **neprehrambeni celulozni materijal** je sirovina koja je pretežno sastavljena od celuloze i hemiceluloze i ima niži sadržaj lignina u odnosu na lignocelulozni materijal, uključujući ostatke prehrambenih i stočnih kultura, kao što su slama, stabljike, ljuske i opne, travnate energetske

- kulture sa niskim sadržajem skroba, kao što su ljulj, proso metlaš, miskantus, divovska trska, pokrovne kulture prije i nakon glavnih kultura, leguminozne travne smjese (ley crops), industrijske ostatke, uključujući ostatke iz prehrambenih i stočnih kultura nakon što su iz njih ekstrahirana biljna ulja, šećeri, skrob i proteini, kao i materijal iz biootpada, pri čemu se leguminozne travne smjese i pokrovne kulture smatraju privremenim, kratkotrajnim zasijanim pašnjacima koji se sastoje od travno-leguminozne smjese sa niskim sadržajem skroba radi dobijanja stočne hrane i poboljšanja plodnosti zemljišta za ostvarivanje većih prinosa glavnih ratarskih kultura;
- 11) **dokaz o održivosti (pos)** je izjava privrednog subjekta, zasnovana na sertifikatu izdatom od strane verifikatora u okviru dobrovoljne šeme, kojom se potvrđuje usaglašenost određene količine sirovine ili goriva sa utvrđenim kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte;
 - 12) **sirovina** su supstance koje još nijesu prerađene u goriva, uključujući međuproizvode;
 - 13) **snabdjevač sirovinom** je proizvođača sirovina (biomase), trgovca sirovinama, kao i bilo kojeg drugog učesnika u lancu proizvodnje i prometa sirovina koje se uzgajaju, proizvode, pribavljaju i isporučuju u svrhu proizvodnje biogoriva;
 - 14) **priznata nacionalna šema** je nacionalni sistem sertifikacije koji je uspostavila država radi provjere usaglašenosti sa kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte;
 - 15) **priznata dobrovoljna šema** je privatno upravljani sistem sertifikacije koji je evropska komisija zvanično priznala kao usklađen sa kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte;
 - 16) **ostatak** je supstanca koja nije krajnji proizvod koji proizvodni proces neposredno nastoji da proizvede, nije primarni cilj proizvodnog procesa i proces nije namjerno izmijenjen radi njenog nastanka;
 - 17) **karakteristike održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte** su skup informacija kojima se opisuje pošiljka sirovine ili goriva, a koji je potreban radi dokazivanja usaglašenosti te pošiljke sa kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase ili sa zahtjevima u pogledu ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte koji se primjenjuju na obnovljiva tečna i gasovita goriva u saobraćaju nebiološkog porijekla i goriva od recikliranog ugljenika.

Član 3

Biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase proizvedena iz otpada i ostataka, osim ostataka iz poljoprivrede, ribarstva, šumarstva i akvakulture moraju da ispunjavaju kriterijume održivosti i smanjenja emisija GHG.

Uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte ostvarene upotrebom biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase moraju da iznose:

- 1) najmanje 50 % za biogoriva, biogas koji se koristi u sektoru saobraćaja i biotečnosti proizvedene u postrojenjima koja su bila u radu na dan 5. oktobra 2015. godine ili prije tog datuma,
 - 2) najmanje 60 % za biogoriva, biogas koji se koristi u sektoru saobraćaja i biotečnosti proizvedene u postrojenjima koja su započela sa radom od 6. oktobra 2015. godine do 31. decembra 2020. godine,
 - 3) najmanje 65 % za biogoriva, biogas koji se koristi u sektoru saobraćaja i biotečnosti proizvedene u postrojenjima koja su započela sa radom od 1. januara 2023. godine.
- Smatra se da je postrojenje u radu kada je započela fizička proizvodnja biogoriva i biogasa koji se koristi u saobraćaju.

Uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte ostvarene upotrebom obnovljivih tečnih i gasovitih goriva u saobraćaju nebiološkog porijekla, osim goriva od recikliranog ugljenika, moraju iznositi najmanje 70 % od 1. januara 2023. godine.

Član 4

Radu dokazivanja ispunjenosti kriterijuma održivosti i ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte, privredni subjekti dužni su da primjenjuju sistem masenog bilansa prilikom evidentiranja pošiljki biogoriva koji:

1) omogućava da se pošiljke sirovina ili goriva sa različitim karakteristikama održivosti i ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte miješaju u kontejneru, postrojenju za preradu ili logističkom objektu, infrastrukturi za prenos i distribuciju ili lokaciji,

2) omogućava da se pošiljke sirovina sa različitim energetske sadržajem miješaju radi dalje prerade, pod uslovom da se veličina pošiljki prilagodi njihovom energetske sadržaju,

3) zahtijeva da informacije o karakteristikama održivosti i ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte, kao i veličini pošiljki, ostanu povezane sa mješavinom,

4) obezbjeđuje da zbir svih pošiljki povučenih iz mješavine bude opisan kao da ima iste karakteristike održivosti, u istim količinama, kao zbir svih pošiljki dodatih u mješavinu i zahtijeva da se taj bilans postigne u odgovarajućem vremenskom periodu.

Kada se pošiljka prerađuje, informacije o karakteristikama održivosti i ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte pošiljke prilagođavaju se i dodjeljuju izlaznom proizvodu na sljedeći način:

1) kada prerada pošiljke sirovine daje samo jedan izlazni proizvod namijenjen proizvodnji biogoriva, biotečnosti ili goriva iz biomase, obnovljivih tečnih i gasovitih goriva u saobraćaju nebiološkog porijekla ili goriva od recikliranog ugljenika, veličina pošiljke i pripadajuće količine karakteristika održivosti i ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte prilagođavaju se primjenom faktora konverzije koji predstavlja odnos između mase izlaznog proizvoda namijenjenog toj proizvodnji i mase sirovine koja ulazi u proces,

2) kada prerada pošiljke sirovine daje više od jednog izlaznog proizvoda namijenjenog proizvodnji biogoriva, biotečnosti ili goriva iz biomase, obnovljivih tečnih i gasovitih goriva u saobraćaju nebiološkog porijekla ili goriva od recikliranog ugljenika, za svaki izlazni proizvod primjenjuje se poseban faktor konverzije i koristi se poseban maseni bilans.

Detaljna pravila za primjenu sistema masenog bilansa data su u Prilogu 1.

Član 5

Provjera ispunjenosti kriterijuma održivosti i ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte vrši se primjenom priznate nacionalne ili međunarodne dobrovoljne šeme i provjerom ispunjenosti obaveza subjekata u životnom ciklusu biogoriva u skladu sa ovom uredbom.

Upravljačka i operativna struktura dobrovoljne šeme, postupanje sa neusklađenostima privrednih subjekata, unutrašnji nadzor i postupci po pritužbama, objavljivanje informacija od strane dobrovoljnih šema, promjena šeme od strane privrednog subjekta, postupak audita, nivo pouzdanosti, kao i druga pitanja od značaja za funkcionisanje dobrovoljnih šema dati su u Prilogu 1.

Provjeru ispunjenosti vrše sertifikaciona tijela (verifikatori) koja:

- 1) imaju važeći ugovor sa priznatom nacionalnom ili dobrovoljnom šemom;
- 2) akreditovana su od strane Akreditacionog tijela Crne Gore u skladu sa zakonom kojim se uređuje akreditacija;
- 3) odobrena su od strane organa državne uprave nadležnog za zaštitu životne sredine, u skladu sa članom 90 stav 4 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora.

Uslovi koje moraju da ispunjavaju sertifikaciono tijelo i auditori (verifikatori) iz stava 3 ovog člana dati su u Prilogu 1.

Privredni subjekti koji učestvuju u lancu vrijednosti biogoriva dužni su da obezbijede provjeru ispunjenosti kriterijuma održivosti i kriterijuma ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte od strane verifikatora koji ispunjava kriterijume iz st. 2 i 3 ovog člana i da dostave dokaz da je ta provjera izvršena u obliku sertifikata.

Verifikator provjerava da li je sistem koji koristi privredni subjekt tačan, pouzdan i zaštićen od prevare, da materijali nijesu namjerno izmijenjeni ili odbačeni kako bi pošiljka ili njen dio postali otpad ili ostatak, te ocjenjuje učestalost i metodologiju uzorkovanja i pouzdanost podataka u skladu sa ovom uredbom i pravilima priznate šeme koja se primjenjuje.

Detalji o grupnom auditu, auditu otpada i ostataka, auditu stvarnih emisija gasova sa efektom staklene bašte, auditu sistema masenog bilansa, prirodnim i neprirodnim travnjacima sa visokom biološkom raznovrsnošću dati su u Prilogu 1.

Posebna pravila o sistemu masenog bilansa, otpadu i ostacima, za koprerađu, usaglašenosti sa zahtjevima za sertifikaciju niskog ILUC rizika data su u Prilozima 1 i 4.

Ako privredni subjekt koji učestvuje u priznatoj šemi dostavi dokaz ili podatke pribavljene u skladu sa tom šemom, nije dužan da podnosi dodatne dokaze o ispunjenosti kriterijuma održivosti.

Privredni subjekt koji istovremeno ima svojstvo dva ili više subjekata koji učestvuju u životnom ciklusu biogoriva iz stava 1 ovog člana dužan je da ispuni obaveze propisane za sve te subjekte.

Verifikator je dužan da čuva podatke o auditima sprovedenim u okviru šema provjere za vrijeme trajanja tih šema i pet godina nakon njihovog prestanka, uključujući podatke o tačnom datumu, vremenu i mjestu sprovođenja audita.

Član 6

Privredni subjekt koji učestvuje u lancu održivih biogoriva dužan je da:

- 1) pribavi važeći sertifikat kojim se potvrđuje usaglašenost sa kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte, izdat od strane ovlašćenog verifikatora koji posluje u okviru odobrene šeme provjere u skladu sa članom 6 ove uredbe,
- 2) izda Dokaz o održivosti (PoS) za svaku pošiljku biogoriva koja je proizvedena, prometovana ili stavljena na tržište, u skladu sa sadržajem iz Priloga 3,
- 3) pribavi od drugih privrednih subjekata koji su prethodno učestvovali u lancu biogoriva sve sertifikate i Dokaze o održivosti (PoS) koji se odnose na konkretnu pošiljku,
- 4) registruje se u Bazi podataka o biogorivima u skladu sa postupkom propisanim pravilnikom donijetim na osnovu čl. 80 i 90 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora kojim se uređuje baza podataka o biogorivima i registar subjekata provjere i verifikatora, i unosi potrebne podatke elektronskim putem,
- 5) čuva evidenciju o svoj gore navedenoj dokumentaciji i dokumentaciji korišćenoj u postupku provjere najmanje pet godina i dostavi je organu nadzora na zahtjev.

Snabdjevač gorivom dužan je da na javno dostupnim internet stranicama objavljuje informacije o zemlji porijekla i vrsti sirovine za biogorivo korišćeno za gorivo koje se stavlja na tržište.

Informacije za prethodnu godinu ažuriraju se jednom godišnje, najkasnije do 31. marta tekuće godine.

Član 7

Privredni subjekt koji učestvuje u lancu održivih biogoriva, a koji je pravno lice ili preduzetnik, kazniće se novčanom kaznom u iznosu od 3.000 do 10.000 eura ako:

- 1) ne pribavi važeći sertifikat kojim se potvrđuje usaglašenost sa kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte, izdat od strane ovlašćenog verifikatora koji posluje u okviru odobrene šeme provjere u skladu sa ovom uredbom (član 6 stav 1 tačka 1);
- 2) ne izda Dokaz o održivosti (PoS) za svaku pošiljku biogoriva proizvedenu, prometovanu ili stavljenu na tržište (član 6 stav 1 tačka 2);

- 3) ne pribavi od drugih privrednih subjekata koji su prethodno učestvovali u lancu biogoriva sve sertifikate i Dokaze o održivosti (PoS) koji se odnose na konkretnu pošiljku (član 6 stav 1 tačka 3);
 - 4) se ne registruje u Bazi podataka o biogorivima i ne unese potrebne podatke elektronskim putem (član 6 stav 1 tačka 4);
 - 5) ne čuva svu dokumentaciju iz člana 6 stav 1 tač. 1, 2 i 3 i dokumentaciju korišćenu u postupku provjere najmanje pet godina i ne dostavi je organu nadzora na zahtjev (član 6 stav 1 tačka 5);
 - 6) u slučaju da je snabdjevač biogorivom, ne objavi i ne ažurira jednom godišnje do 31. marta tekuće godine na javno dostupnim internet stranicama informacije o zemlji porijekla i vrsti sirovine za biogorivo koje stavlja na tržište (član 6 stav 2).
- Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u pravnom licu ili preduzetnik novčanom kaznom u iznosu od 300 do 1.000 eura.

Član 8

Verifikator, odnosno pravno lice ili preduzetnik, kazniće se novčanom kaznom u iznosu od 3.000 do 10.000 eura ako:

- 1) posluje na osnovu isteka ugovora sa dobrovoljnom šemom (član 5 stav 3 tačka 1);
 - 2) nema akreditaciju (član 5 stav 3 tačka 2);
 - 3) posluje bez odobrenja ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine (član 5 stav 3 tačka 3);
 - 4) ne čuva podatke o auditima sprovedenim u okviru dobrovoljnih nacionalnih ili međunarodnih sistema u vezi sa sprovedenim provjerama za vrijeme trajanja tih sistema i jednu godinu nakon njihovog prestanka, uključujući tačan datum, vrijeme i mjesto sprovođenja audita (član 5 stav 10).
- Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u pravnom licu ili preduzetnik novčanom kaznom u iznosu od 300 do 1.000 eura.

Član 9

Prilozi 1 do 4 čine sastavni dio ove uredbe.

Član 10

Danom stupanja na snagu ove uredbe prestaje da važi Uredba o bližim kriterijumima održivosti za biogoriva i biotečnosti za ostvarivanje obaveznog udjela energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije ("Službeni list CG", broj 51/18).

Član 11

Ova uredba stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“.

*U ovu Uredbu prenjeta je Direktiva 2018/2001.

Broj:
Podgorica, 25. februara 2026. godine

Vlada Crne Gore

**Predsjednik,
Mr Miloško Spajić**

**PRAVILA O PROVJERI KRITERIJUMA ODRŽIVOSTI I SMANJENJA EMISIJA GASOVA SA
EFEKTOM STAKLENE BAŠTE I KRITERIJUMA NISKOGRIZIKA OD INDIREKTNE
PROMJENE NAMJENE ZEMLJIŠTA
DOBROVOLJNE ŠEME**

Upravljačka struktura dobrovoljne šeme

1. Dobrovoljne šeme uspostavljaju upravljačku strukturu kako bi obezbijedile da šema raspolaže potrebnim pravnim i tehničkim kapacitetima, nepristrasnošću i nezavisnošću za obavljanje svojih dužnosti. U zavisnosti od obima dobrovoljne šeme, uspostavlja se tehnički odbor ili ekvivalentan sistem tehničke ekspertske podrške, koji u posebnim slučajevima omogućava angažovanje nezavisnih eksternih stručnjaka radi pružanja savjeta o tehničkim pitanjima.
2. Dobrovoljne šeme u upravljačku strukturu i proces donošenja odluka, u najvećoj mogućoj mjeri, uključuju širok spektar predstavnika različitih relevantnih grupa zainteresovanih strana, kao što su udruženja poljoprivrednika ili šumara, nevladine organizacije za zaštitu životne sredine, autohtone i lokalne zajednice koje mogu biti pogođene primjenom šeme, akademska zajednica i proizvođači goriva. Nijedna pojedinačna zainteresovana strana ili grupa zainteresovanih strana ne smije imati dominantan položaj u procesu donošenja odluka. Odluke se mogu donositi samo kada je postignut kvorum većine zainteresovanih strana.
3. Dobrovoljne šeme uspostavljaju pravila i postupke za izbjegavanje sukoba interesa u procesu donošenja odluka. Kao minimalni standard, uspostavljaju sistem provjera i ravnoteže kako bi se obezbijedilo da nijedna pojedinačna zainteresovana strana, koja ima neposredan interes u ishodu odluke, ne može imati presudan uticaj na tu konkretnu odluku.
4. Sertifikaciona tijela uspostavljaju pravila integriteta i postupke kako bi obezbijedila svoju potpunu nezavisnost od privrednih subjekata koji učestvuju u šemi. Dobrovoljne šeme zahtijevaju da sertifikaciona tijela koja djeluju u ime šeme budu akreditovana u skladu sa standardom 17065 Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO).
5. Sistem upravljanja sertifikacionog tijela treba da bude usmjeren ka obezbjeđivanju najvišeg mogućeg nivoa nezavisnosti prosuđivanja auditora primjenom principa rotacije auditora ili drugih postojećih najboljih praksi u toj oblasti.
6. Lica koja imaju potencijalni sukob interesa isključuju se iz procesa donošenja odluka, kako u dobrovoljnoj šemi, tako i u sertifikacionom tijelu. Dobrovoljne šeme uspostavljaju odgovarajuće postupke i trag audita radi identifikovanja i dokumentovanja takvih slučajeva, te ih redovno preispituju u okviru svojih sistema internog nadzora.

Neusklađenosti privrednih subjekata u okviru šeme

1. Dobrovoljne šeme uspostavljaju sveobuhvatan sistem za postupanje u slučaju neusklađenosti privrednih subjekata. Kao minimalni standard, taj sistem mora obuhvatiti jasnu klasifikaciju neusklađenosti, zasnovanu na stepenu njihove ozbiljnosti u skladu sa zahtjevima postupka audita i nivoa pouzdanosti. Za svaku vrstu neusklađenosti mora postojati transparentan skup pravila i procedura kako bi se obezbijedilo pravovremeno sprovođenje korektivnih mjera i sankcija, uključujući suspenziju, kada je to primjenjivo. Takvi postupci sprovođenja pokreću se bez odlaganja, u zavisnosti od ozbiljnosti neusklađenosti i hitnosti korektivnih mjera.
2. Privredni subjekti čiji su sertifikati suspendovani ne mogu isticati tvrdnje o održivosti dok se suspenzija ne ukine. Suspendovani subjekti ne mogu pristupiti drugoj dobrovoljnoj šemi tokom tog perioda. Ukoliko je učešće privrednog subjekta, ili njegovih pravnih prethodnika, u dobrovoljnoj šemi suspendovano ili okončano povlačenjem sertifikata nakon audita kojim je

potvrđena kritična neusklađenost, druge dobrovoljne šeme mogu odbiti učešće tog subjekta najmanje dvije godine nakon suspenzije ili prestanka učešća.

3. Ukoliko privredni subjekt za kojeg je prethodno utvrđena kritična ili ozbiljna neusklađenost podnese zahtjev za ponovnu sertifikaciju, auditor je dužan da tu činjenicu stavi na znanje svim dobrovoljnim šemama u kojima privredni subjekt trenutno učestvuje ili kojima je podnio zahtjev za ponovnu sertifikaciju.

Interni nadzor, postupak po pritužbama i sistem upravljanja dokumentacijom

1. Dobrovoljne šeme uspostavljaju sistem internog nadzora radi provjere usaglašenosti privrednih subjekata sa pravilima i procedurama koje primjenjuje šema i radi obezbjeđivanja kvaliteta rada auditora sertifikacionih tijela. Interni nadzor sprovodi se najmanje jednom godišnje i odražava geografsku pokrivenost i obuhvat sirovina dobrovoljne šeme, kao i nivo rizika aktivnosti koje sprovode privredni subjekti. U okviru procesa nadzora, dobrovoljne šeme zahtijevaju od sertifikacionih tijela da dostave sve izvještaje o auditu i, kada je primjenjivo, proračune stvarnih vrijednosti emisija gasova sa efektom staklene bašte. Aktivnosti nadzora obuhvataju nasumičan i na riziku zasnovan uzorak tih izvještaja o auditu za svako sertifikaciono tijelo.

2. Dobrovoljne šeme uspostavljaju pravila i procedure radi obezbjeđivanja efikasnog praćenja rezultata internog nadzora i, kada je potrebno, primjene sankcija. Na osnovu rezultata internog nadzora preduzimaju se korektivne mjere na nivou upravljačke strukture ili procesa internog nadzora dobrovoljne šeme, u cilju unapređenja njenog funkcionisanja u budućnosti.

3. Dobrovoljne šeme uspostavljaju postupke za podnošenje pritužbi protiv privrednih subjekata ili sertifikacionih tijela. Postupak po pritužbama mora biti dostupan na internet stranici dobrovoljne šeme i omogućavati podnošenje pritužbi elektronskim putem ili poštom. Postupak po pritužbama takođe mora obezbijediti zaštitu lica koja prijavljuju povrede propisa ili podnose pritužbe u dobroj vjeri, u skladu sa Direktivom (EU) 2019/1937 Evropskog parlamenta i Savjeta.

Internet stranica mora najmanje sadržati sljedeće informacije:

- a) informacije i dokaze koje je potrebno dostaviti radi podnošenja pritužbe, kao i poštansku ili elektronsku adresu na koju se pritužba upućuje;
- b) smjernice o tome koje pritužbe spadaju u obuhvat postupka;
- c) pregled postupanja po pritužbi korak po korak, od prijema inicijalne pritužbe do njenog rješavanja, uključujući rokove za svaki korak;
- d) postupak donošenja odluka po pritužbama i postupak žalbe na donesene odluke;
- e) posljedice utvrđivanja neusklađenosti od strane dobrovoljne šeme kao rezultat pritužbe.

Dobrovoljne šeme vode registar svih pritužbi i dostavljaju sažetak tih pritužbi Sekretarijatu Energetske zajednice i organu nadzora Crne Gore u godišnjem izvještaju o aktivnostima. Na zahtjev Sekretarijata Energetske zajednice i organa nadzora Crne Gore, dužne su da dostave svu dokumentaciju koja se odnosi na pritužbu i postupanje po istoj.

Dobrovoljne šeme i sertifikaciona tijela uspostavljaju sistem upravljanja dokumentacijom koji obuhvata sljedeće elemente:

- a) dokumentaciju opšteg sistema upravljanja (npr. priručnike, politike, definisanje odgovornosti);
- b) kontrolu dokumenata i evidencija;
- c) preispitivanje sistema upravljanja od strane rukovodstva;
- d) interni audit/interni nadzor;
- e) procedure za identifikaciju i upravljanje neusklađenostima; i
- f) procedure za preduzimanje preventivnih mjera radi otklanjanja uzroka potencijalnih neusklađenosti.

Objavljivanje informacija od strane dobrovoljnih šema

Dobrovoljne šeme dužne su da na internet stranici javno i besplatno učine dostupnim sljedeće informacije:

- a) njihovu upravljačku strukturu, uz opis uloga svih relevantnih tijela, podatke o vlasničkoj strukturi, sastavu i iskustvu Odbora direktora, Sekretarijata i Tehničkog odbora ili ekvivalentnog tijela, kao i subjekt članova sa pravom glasa ili učesnika u šemi, prema potrebi;
- b) subjekt privrednih subjekata koji učestvuju u šemi, njihov status sertifikacije, sa datumom izdavanja sertifikata, suspenzije, povlačenja, prestanka važenja ili isteka, kao i sertifikate ili sažete izvještaje o auditu. Ukoliko se tokom audita utvrde kritične ili ozbiljne neusklađenosti, dobrovoljne šeme objavljuju objedinjeni subjekt tih neusklađenosti zajedno sa odgovarajućim planom mjera i rokovima za njihovo otklanjanje, dogovorenim sa predmetnim privrednim subjektima. Posebne informacije iz sertifikata ili sažetih izvještaja o auditu mogu biti redigovane radi usklađivanja sa propisima o zaštiti podataka o ličnosti. Privredni subjekti čiji su sertifikati povučeni, ukinuti ili istekli moraju biti navedeni na internet stranici najmanje 24 mjeseca nakon datuma povlačenja, prestanka važenja ili isteka. Promjene u statusu sertifikacije privrednih subjekata objavljuju se bez odlaganja;
- c) najnoviju verziju dokumentacije šeme i smjernica za sprovođenje audita. Dokumenti moraju sadržati datum i broj verzije i, kada je primjenjivo, sažetak izmjena u odnosu na prethodnu verziju dokumenta;
- d) kontakt podatke šeme, uključujući broj telefona, adresu elektronske pošte i adresu za korespondenciju;
- e) subjekt sertifikacionih tijela koja sprovode nezavisne audite u okviru šeme, uz navođenje za svako sertifikaciono tijelo koji ga je nacionalni javni organ ili subjekt akreditovao ili priznao i koji subjekt ili nacionalni javni organ vrši nadzor nad njegovim radom. Sertifikaciona tijela koja više nijesu ovlašćena da sprovode nezavisne audite u okviru šeme moraju biti navedena najmanje 12 mjeseci nakon posljednjeg sprovedenog audita, uz odgovarajuću napomenu;
- f) rezultate godišnjih aktivnosti nadzora dobrovoljne šeme, sažete u godišnjem izvještaju o aktivnostima.

Promjena šeme od strane privrednih subjekata

1. Dobrovoljne šeme zahtijevaju od privrednih subjekata da u zahtjevu za sertifikaciju dostave sljedeće informacije:

- a) da li oni ili njihov pravni prethodnik trenutno učestvuju u drugoj dobrovoljnoj šemi ili su učestvovali u drugoj dobrovoljnoj šemi u posljednjih pet godina;
- b) sve relevantne informacije, uključujući podatke o masenom bilansu i izvještaje o auditu i, kada je primjenjivo, sve odluke o suspenziji ili povlačenju njihovih sertifikata u posljednjih pet godina;
- c) da li su se povukli iz šeme prije sprovođenja prvog nadzornog audita.

2. Dobrovoljne šeme isključuju iz šeme privredne subjekte u sljedećim slučajevima:

- a) ukoliko ne dostave informacije iz stava 1 tač. (a) i (b);
- b) ukoliko oni ili njihov pravni prethodnik nijesu prošli inicijalni audit u okviru druge šeme, osim ako je takav inicijalni audit sproveden prije više od tri godine u odnosu na podnošenje zahtjeva ili je u međuvremenu druga šema prestala sa aktivnostima sertifikacije, čime je onemogućeno ponovno podnošenje zahtjeva od strane privrednog subjekta. Ukoliko dobrovoljna šema prihvati obrazloženje privrednog subjekta i odluči da razmotri njegov zahtjev, obim inicijalnog audita prilagođava se tako da obuhvati sva relevantna pitanja i posebno se fokusira na nedostatke utvrđene u inicijalnom auditu koji nije uspješno okončan u drugoj šemi;
- c) ukoliko su oni ili njihov pravni prethodnik napustili drugu šemu prije sprovođenja prvog nadzornog audita, osim ako privredni subjekt može dokazati da je za to imao opravdan razlog. Ukoliko dobrovoljna šema prihvati obrazloženje koje je dostavio privredni subjekt, obim inicijalnog audita prilagođava se tako da obuhvati sva relevantna pitanja koja bi bila predmet nadzornog audita.

Priznavanje drugih dobrovoljnih šema

Kada se dio lanca snabdijevanja oslanja na druge dobrovoljne šeme, prihvataju se dokazi dobrovoljnih šema priznatih od strane Evropske komisije, i to isključivo u obimu njihovog priznavanja.

Priznavanje nacionalnih šema

Dobrovoljne šeme ne smiju odbiti priznavanje priznatih nacionalnih šema u pogledu provjere usaglašenosti sa kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte.

POSTUPAK AUDITA, OBIM AUDITA, KVALIFIKACIJE AUDITORA I NADZOR NAD AUDITOM

Postupak audita i nivoi pouzdanosti

1. Dobrovoljne šeme zahtijevaju da privredni subjekti uspješno prođu inicijalni audit prije nego im se dozvoli učešće u šemi. Inicijalni audit novog učesnika šeme ili ponovna sertifikacija postojećeg učesnika šeme u okviru revidiranog regulatornog okvira uvijek se sprovodi na licu mjesta i mora, kao minimum, pružiti razuman nivo pouzdanosti u pogledu efikasnosti njegovih internih procesa. U zavisnosti od profila rizika privrednog subjekta, može se primijeniti ograničeni nivo pouzdanosti u pogledu istinitosti njegovih izjava. Na osnovu rezultata inicijalnog audita, privredni subjekti koji se smatraju niskorizičnim mogu biti predmet naknadnih audita sa ograničenim nivoom pouzdanosti.
2. Dobrovoljne šeme mogu ovlastiti sertifikaciona tijela da u okviru jedinstvenog postupka audita provjere usaglašenost privrednih subjekata sa zahtjevima više sistema sertifikacije, pod uslovom da sertifikaciono tijelo potvrdi usaglašenost tih subjekata sa zahtjevima utvrđenim u relevantnim dobrovoljnim šemama.
3. Dobrovoljne šeme koje dozvoljavaju trajanje sertifikata duže od jedne godine obezbjeđuju sprovođenje godišnjeg nadzornog audita svih privrednih subjekata koji učestvuju u šemi. Međutim, u slučaju grupnih audita, godišnji audit može obuhvatiti uzorak članova grupe.
4. Učestalost nadzornih audita povećava se na osnovu nivoa ukupnog rizika koji je povezan sa profilom privrednog subjekta, lancem snabdijevanja i rezultatima prethodnih audita. Tehnički preglednik odgovoran je za validaciju rezultata nadzornih audita.
5. Dobrovoljne šeme uspostavljaju detaljne procedure kojima se uređuje planiranje i sprovođenje audita, kao i izrada izvještaja o auditu. Dobrovoljne šeme obezbjeđuju da sertifikaciona tijela sprovode audite u skladu sa standardom ISO 19011 ili ekvivalentnim standardom. Dobrovoljne šeme takođe obezbjeđuju efikasnu i blagovremenu razmjenu informacija o auditima radi podrške djelotvornom planiranju i sprovođenju audita. Audit obuhvata najmanje sljedeće elemente:
 - a) identifikaciju aktivnosti koje privredni subjekt sprovodi, a koje su relevantne za kriterijume šeme;
 - b) identifikaciju relevantnih sistema privrednog subjekta i njegove ukupne organizacije u odnosu na kriterijume šeme, kao i provjeru efektivne primjene relevantnih kontrolnih sistema;
 - c) analizu rizika koji mogu dovesti do materijalno značajnih pogrešnih iskaza, zasnovanu na profesionalnom znanju auditora i informacijama koje je dostavio privredni subjekt. Ta analiza uzima u obzir ukupni profil rizika aktivnosti, u zavisnosti od nivoa rizika privrednog subjekta i lanca snabdijevanja, naročito u neposredno prethodnim i narednim fazama lanca, na primjer za privredne subjekte koji rukuju materijalom navedenim u Prilogu 2 pravilnika donijetog na osnovu člana 8 stav 4 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kojim se uređuju pravila i metode za obračun udjela obnovljive energije u sektoru saobraćaja. Intenzitet audita ili njegov obim, ili oboje, prilagođavaju se nivou utvrđenog ukupnog rizika, uključujući i na osnovu provjere vjerodostojnosti proizvodnog kapaciteta postrojenja i prijavljenih količina proizvedenih goriva;
 - d) plan provjere koji odgovara analizi rizika, obimu i složenosti aktivnosti privrednog subjekta, i koji definiše metode uzorkovanja koje će se primijeniti u odnosu na aktivnosti tog subjekta;
 - e) sprovođenje plana provjere prikupljanjem dokaza u skladu sa definisanim metodama uzorkovanja, uz sve relevantne dodatne dokaze na kojima će se zasnivati zaključak verifikatora;

- f) zahtjev operatoru da dostavi sve nedostajuće elemente audit traga, objasni odstupanja ili izvrši reviziju tvrdnji ili proračuna prije donošenja konačnog zaključka o provjeri;
- g) provjeru tačnosti podataka koje su privredni subjekti ili njihovi predstavnici unijeli u nacionalnu Bazu podataka o biogorivima.

6. Neusklađenosti utvrđene tokom audita klasifikuju se kao kritične, ozbiljne i manje.

Namjerno kršenje standarda dobrovoljne šeme, kao što su prevara, nepovratna neusklađenost ili kršenje koje ugrožava integritet dobrovoljne šeme, smatra se kritičnom neusklađenošću. Kritične neusklađenosti obuhvataju, ali nijesu ograničene na, sljedeće:

a) kršenje obaveznih zahtjeva u pogledu korišćenja sirovina za proizvodnju biogoriva, biotečnosti ili goriva iz biomase koje potiču sa zemljišta sa visokom biološkom vrijednošću, visokom zalihom ugljenika ili tresetišta, odnosno sa zemljišta koje je imalo jedan od tih statusa u januaru 2008. godine ili kasnije, bez obzira na to da li je relevantni status zadržan u vrijeme proizvodnje;

b) lažno izdavanje dokaza o održivosti ili samodeklaracija, na primjer namjerno dupliranje dokaza o održivosti radi sticanja finansijske koristi;

c) namjerno pogrešno predstavljanje opisa sirovine, falsifikovanje vrijednosti emisija gasova sa efektom staklene bašte ili ulaznih podataka, kao i namjerno stvaranje otpada ili ostataka, na primjer namjerna izmjena proizvodnog procesa radi stvaranja dodatnog materijala u vidu ostataka ili namjerna kontaminacija materijala sa ciljem njegovog klasifikovanja kao otpada.

Neispunjavanje obaveznog zahtjeva iz Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kada je neusklađenost potencijalno reverzibilna, ponavljana i ukazuje na sistemske probleme, ili aspekti koji sami ili u kombinaciji sa drugim neusklađenostima mogu dovesti do temeljnog neuspjeha sistema, smatraju se ozbiljnom neusklađenošću. Ozbiljne neusklađenosti obuhvataju, ali nijesu ograničene na, sljedeće:

a) sistemske probleme u vezi sa masenim bilansom ili prijavljenim podacima o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, na primjer kada je nepravilna dokumentacija utvrđena u više od 10 % tvrdnji uključenih u reprezentativni uzorak;

b) propust privrednog subjekta da tokom postupka sertifikacije prijavi svoje učešće u drugim dobrovoljnim šemama;

c) neblagovremeno ili nepotpuno dostavljanje relevantnih informacija auditorima, na primjer podataka o masenom bilansu i izvještaja o auditu.

Neusklađenost koja ima ograničen uticaj, predstavlja izolovani ili privremeni propust, nije sistemska i ne dovodi do temeljnog neuspjeha sistema ukoliko se ne ispravi, smatra se manjom neusklađenošću.

7. Posljedice neusklađenosti za privredne subjekte su sljedeće:

a) u slučaju kritičnih neusklađenosti, privrednim subjektima koji podnose zahtjev za sertifikaciju ne izdaje se sertifikat. Privredni subjekti mogu ponovo podnijeti zahtjev za sertifikaciju nakon proteka određenog vremenskog perioda koji utvrdi dobrovoljna šema. Kritične neusklađenosti utvrđene tokom nadzornih ili ponovnih sertifikacionih audita, ili kroz interni nadzor ili postupak po pritužbama dobrovoljne šeme, dovode do trenutnog povlačenja sertifikata privrednog subjekta;

b) u slučaju ozbiljnih neusklađenosti, privrednim subjektima koji podnose zahtjev za sertifikaciju ne izdaje se sertifikat. Ozbiljne neusklađenosti utvrđene tokom nadzornih ili ponovnih sertifikacionih audita, ili kroz interni nadzor ili postupak po pritužbama dobrovoljne šeme, dovode do trenutne suspenzije sertifikata privrednog subjekta. Ukoliko privredni subjekt ne otkloni ozbiljnu neusklađenost u roku od 90 dana od dana obavještenja, sertifikat se povlači;

c) u slučaju manjih neusklađenosti, dobrovoljne šeme mogu definisati rok za njihovo otklanjanje, koji ne može biti duži od 12 mjeseci od dana obavještenja i datuma narednog nadzornog ili ponovnog sertifikacionog audita.

8. Dobrovoljne šeme sertifikuju privredne subjekte samo ukoliko ispunjavaju sve sljedeće zahtjeve:

a) imaju sistem upravljanja dokumentacijom;

b) imaju sistem koji omogućava provjeru i čuvanje svih dokaza u vezi sa tvrdnjama koje iznose ili na koje se pozivaju;

c) čuvaju sve dokaze potrebne za usaglašenost sa ovom uredbom i Zakonom o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024) i podzakonskim aktima donijetim na osnovu njega, najmanje pet godina;

d) prihvataju odgovornost za pripremu svih informacija koje se odnose na audit tih dokaza.

9. Izvještaji o auditu i sažeti izvještaji o auditu ili sertifikati koje sastavi ili izda sertifikaciono tijelo u okviru dobrovoljne šeme moraju najmanje sadržati elemente utvrđene u Prilogu 2 ove uredbe (**Minimalni sadržaj izvještaja o auditu, konačnih izvještaja o auditu ili sertifikata**).

Zahtjevi za sertifikaciona tijela i njihove auditore

1. Sertifikaciono tijelo mora biti akreditovano u skladu sa standardom EN ISO/IEC 17065. Kada sertifikaciono tijelo sprovodi aktivnosti provjere, bilo koristeći sopstvene interne resurse ili druge resurse pod svojom neposrednom kontrolom, mora takođe ispunjavati primjenjive zahtjeve standarda EN ISO/IEC 17029 i EN ISO 14065. Sertifikaciono tijelo smije koristiti druge resurse za aktivnosti provjere samo iz akreditovanih tijela koja ispunjavaju primjenjive zahtjeve standarda EN ISO/IEC 17029 i EN ISO 14065.
 2. Sertifikaciono tijelo imenuje audit tim za sprovođenje audita sistema upravljanja, uzimajući u obzir profesionalne kompetencije potrebne za ostvarivanje ciljeva audita. Audit tim mora posjedovati kompetencije, iskustvo i neophodne opšte i specifične vještine za sprovođenje audita, uzimajući u obzir obim audita. Kada postoji samo jedan auditor, taj auditor mora imati i kompetencije za obavljanje dužnosti vođe audit tima primjenjive na taj audit. Sertifikaciono tijelo obezbjeđuje da odluku o sertifikaciji donese tehnički preglednik koji nije bio dio audit tima.
 3. Auditori moraju:
 - a) biti nezavisni od aktivnosti koja je predmet audita, osim u slučaju audita koji se sprovode do prve tačke sakupljanja sirovina i odnose se na usaglašenost sa zahtjevima u pogledu korišćenja zemljišta i održivosti, gdje je dozvoljen audit prve ili druge strane;
 - b) biti oslobođeni sukoba interesa;
 - c) posjedovati specifične vještine potrebne za sprovođenje audita u vezi sa kriterijumima šeme, uključujući:
 - i. za kriterijume u pogledu korišćenja zemljišta: iskustvo u poljoprivredi, agronomiji, ekologiji, prirodnim naukama, šumarstvu ili srodnoj oblasti; za audit biodiverziteta travnjaka i šuma sa visokim nivoom biodiverziteta – posjedovanje specifičnih tehničkih vještina;
 - ii. za kriterijume smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte: najmanje dvije godine iskustva u oblasti procjene životnog ciklusa goriva i iskustvo u auditu obračuna emisija gasova sa efektom staklene bašte prema odobrenoj metodologiji; po potrebi, dodatno iskustvo u relevantnim oblastima kao što su poljoprivreda, ekologija, inženjerstvo, upravljanje energijom ili nauka o zemljištu, ukoliko se audit odnosi na procjenu akumulacije ugljenika u zemljištu;
 - iii. za kriterijume lanca snabdijevanja: iskustvo u primjeni sistema masenog bilansa, logistici, računovodstvu, sljedivosti proizvoda, upravljanju podacima ili srodnim oblastima;
- U slučaju grupnog audita: iskustvo u sprovođenju grupnih audita.
4. Dobrovoljne šeme uspostavljaju obuke za auditore koje obuhvataju sve aspekte relevantne za obim šeme. Obuke moraju uključivati ispit kojim se dokazuje usaglašenost učesnika sa zahtjevima obuke u tehničkoj oblasti ili oblastima u kojima su aktivni. Auditori moraju pohađati obuke prije sprovođenja audita u ime dobrovoljne šeme.
 5. Auditori redovno pohađaju dopunske obuke. Dobrovoljne šeme uspostavljaju sistem za praćenje statusa obuke aktivnih auditora šeme. Dobrovoljne šeme takođe, prema potrebi, pružaju smjernice sertifikacionim tijelima u vezi sa pitanjima relevantnim za postupak sertifikacije. Te smjernice mogu uključivati ažuriranja regulatornog okvira ili relevantne nalaze iz procesa internog nadzora dobrovoljne šeme.

Group auditing

1. Dobrovoljne šeme mogu sprovoditi grupni audit samo u sljedećim slučajevima:

- a) za proizvođače sirovina, naročito male proizvođače, organizacije proizvođača i zadruga, kao i sakupljače otpada;
- b) radi usaglašenosti sa kriterijumima šeme u vezi sa zemljištem, kada se predmetne površine nalaze u neposrednoj blizini i imaju slične karakteristike, kao što su klimatski ili pedološki uslovi;
- c) radi obračuna ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte, kada jedinice imaju slične proizvodne sisteme i vrste kultura.

Privredni subjekti uključeni u grupni audit imenuju rukovodioca grupe. Prve tačke sakupljanja, organizacije proizvođača ili zadruga mogu takođe djelovati kao rukovodioci grupe, zastupajući privredne subjekte uključene u grupni audit.

2. Grupni audit može sprovoditi provjeru za sve obuhvaćene jedinice na osnovu uzorka jedinica. Dobrovoljne šeme utvrđuju smjernice za sprovođenje pristupa grupnom auditu, uključujući najmanje sljedeće elemente:

- a) ulogu rukovodioca grupe, uključujući specifikacije u pogledu internog sistema upravljanja i internih postupaka inspekcije grupe;
- b) određivanje veličine uzorka.

3. Uzorak koji se sastoji od broja članova grupe ekvivalentnog kvadratnom korijenu ukupnog broja članova grupe mora biti pojedinačno auditiran najmanje jednom godišnje. Taj broj se povećava u slučaju višeg nivoa rizika. Dobrovoljne šeme utvrđuju kriterijume za određivanje opšteg nivoa rizika u predmetnim područjima i posljedice tog nivoa rizika po pristup auditu. Uzorak mora biti reprezentativan za cijelu grupu i određuje se kombinacijom procjene rizika i slučajnog izbora. Slučajni izbor mora činiti najmanje 25 % uzorka. Proizvođač sirovine izabran za audit mora se mijenjati iz godine u godinu.

4. Grupni audit sprovodi se na licu mjesta, osim ako se procijeni da dokumentacioni audit može pružiti isti nivo pouzdanosti kao audit na licu mjesta. Dobrovoljne šeme utvrđuju dokaze potrebne za sprovođenje dokumentacionog audita. Samodeklaracije privrednih subjekata ne smatraju se dovoljnim dokazom. Audit rukovodioca grupe uvijek se sprovodi na licu mjesta.

5. Kritična ili ozbiljna neusklađenost pojedinačnih članova grupe utvrđena tokom audita rješava se u skladu sa postupkom utvrđenim u odredbi o posljedicama utvrđivanja neusklađenosti za privredne subjekte, prema potrebi. Ukoliko se u početnom uzorku grupe utvrdi kritična ili ozbiljna neusklađenost, auditira se dodatni uzorak članova grupe iste veličine. Sistematska neusklađenost većine članova grupe u okviru cijelog uzorka dovodi do suspenzije ili povlačenja sertifikacije cijele grupe, prema potrebi.

Audit otpada i ostataka

1. Dobrovoljne šeme i sertifikaciona tijela koja djeluju u njihovo ime primjenjuju zahtjeve za provjeru lanca snabdijevanja biogoriva i biotečnosti proizvedenih od otpada i ostataka utvrđene u tač. 2 do 7, a za goriva iz biomase zahtjeve utvrđene u tač. 2 do 5.

2. Mora biti obuhvaćen cjelokupan lanac snabdijevanja počev od njegovog porijekla, odnosno od privrednog subjekta kod kojeg nastaje otpad ili materijal koji predstavlja ostatak.

3. Svi privredni subjekti podliježu pojedinačnom auditu. Međutim, pristup grupnom auditu može se primijeniti na početku lanca snabdijevanja, na primjer kod restorana i proizvođača otpada ili ostataka.

4. Učestalost i intenzitet postupka audita moraju odražavati ukupni nivo rizika. Dobrovoljne šeme utvrđuju jasna pravila, srazmjerna nivou specifičnog rizika povezanog sa vrstom ostataka ili otpada. Za biogoriva i biotečnosti, mjesta porijekla koja isporučuju pet ili više tona mjesečno otpada ili ostataka navedenih u pravilniku donijetom na osnovu člana 8 stav 4 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kojim se uređuju pravila i metode za obračun udjela obnovljive energije u saobraćaju, podliježu auditu na licu mjesta. Audit na licu mjesta može biti zasnovan na uzorku kada se primjenjuje pristup grupnog audita.

5. Tačke sakupljanja dužne su da auditoru, prije audita tačke sakupljanja, dostave spisak svih mjesta porijekla koja su potpisala samodeklaraciju. Količina otpada proizvedenog mjesečno ili godišnje mora biti jasno navedena u samodeklaraciji. Dokazi ili dokumenti za sve pojedinačne isporuke moraju biti dostupni na tački sakupljanja i predmet su provjere od strane auditora, uključujući ugovor o zbrinjavanju otpada, otpremnice i samodeklaracije.
6. Auditor provjerava postojanje broja mjesta porijekla ekvivalentnog najmanje kvadratnom korijenu ukupnog broja mjesta porijekla sa spiska. Provjera se može izvršiti na daljinu, osim ukoliko postoji sumnja u postojanje mjesta porijekla ili ukoliko ono ispunjava kriterijume za audit na licu mjesta u skladu sa tačkom (4). Auditori provjeravaju isporuke održivog materijala nizvodnim primaocima provjerom kopija deklaracije o održivosti koju je tačka sakupljanja izdala primaocima tih isporuka, na osnovu nasumičnog i na riziku zasnovanog uzorka.
7. Sertifikaciono tijelo sprovodi obavezni nadzorni audit u roku od šest mjeseci nakon prve sertifikacije. Za tačke sakupljanja i trgovce koji rukuju i otpadom i ostacima, kao i primarnim materijalima poput biljnih ulja, sprovodi se dodatni nadzorni audit tri mjeseca nakon prve sertifikacije, koji obuhvata prvi period masenog bilansa. Kada tačka sakupljanja ima više skladišnih lokacija, auditor vrši audit masenog bilansa za svaku skladišnu lokaciju.
8. Ukoliko postoje opravdane sumnje u pogledu prirode prijavljenog otpada i ostataka, auditor je ovlašten da uzme uzorke i da ih dostavi na analizu nezavisnoj laboratoriji.

Audit obračuna stvarnih emisija gasova sa efektom staklene baste

1. Dobrovoljne šeme zahtijevaju od privrednih subjekata da auditorima unaprijed, prije planiranog audita, dostave sve relevantne i ažurirane informacije u vezi sa obračunom stvarnih emisija gasova sa efektom staklene bašte. Te informacije obuhvataju ulazne podatke i sve druge relevantne dokaze, informacije o primijenjenim faktorima emisije i konverzije i standardnim vrijednostima i njihovim referentnim izvorima, obračune emisija gasova sa efektom staklene bašte i dokaze u vezi sa primjenom kredita za uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte.
2. Auditor u izvještaju o auditu evidentira emisije koje nastaju na lokaciji koja je predmet audita. Za preradu konačnih biogoriva auditor evidentira emisije nakon raspodjele i ostvarene uštede. Kada emisije značajno odstupaju od tipičnih vrijednosti ili kada su izračunate stvarne vrijednosti ušteda emisija neuobičajeno visoke, u izvještaju se navode razlozi za takva odstupanja. Dobrovoljne šeme uspostavljaju procedure kojima se zahtijeva da sertifikaciona tijela odmah obavijeste šemu o takvim odstupanjima.
3. Auditori provjeravaju da li je procjena ušteda emisija nastalih hvatanjem i zamjenom CO₂ ograničena na emisije izbjegnute hvatanjem CO₂ čiji ugljenik potiče iz biomase i koji se koristi za zamjenu CO₂ dobijenog iz fosilnih izvora. Ta provjera zahtijeva pristup sljedećim informacijama:
 - a) svrsi u koju se koristi uhvaćeni CO₂;
 - b) porijeklu CO₂ koji se zamjenjuje;
 - c) porijeklu CO₂ koji se hvata;
 - d) informacijama o emisijama koje nastaju usljed hvatanja i prerade CO₂.Za potrebe tačke (b), privredni subjekti koji koriste uhvaćeni CO₂ mogu navesti na koji je način CO₂ koji se zamjenjuje prethodno bio generisan i pismeno izjaviti da su emisije ekvivalentne toj količini izbjegnute kao posljedica zamjene. Takav dokaz smatra se dovoljnim za provjeru usaglašenosti sa zahtjevima Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/24) i izbjegavanja emisija.
4. Privredni subjekti mogu isticati stvarne vrijednosti emisija gasova sa efektom staklene bašte tek nakon što je njihova sposobnost za obračun stvarnih vrijednosti potvrđena auditom.
5. Na zahtjev, dobrovoljne šeme dostavljaju nadležnom nacionalnom organu za nadzor nad radom sertifikacionih tijela pristup obračunima stvarnih emisija gasova sa efektom staklene bašte sertifikovanim u okviru njihove dobrovoljne šeme, zajedno sa odgovarajućim izvještajima o auditu.

Audit sistema masenog bilansa

Dobrovoljne šeme obezbjeđuju da privredni subjekti auditorima unaprijed, prije audita, dostave sve podatke o masenom bilansu.

Tokom početnog audita, koji se sprovodi prije nego što se privrednom subjektu dozvoli učešće u šemi, auditor provjerava postojanje i funkcionisanje sistema masenog bilansa.

Tokom naknadnih godišnjih audita, auditor provjerava najmanje sljedeće elemente:

- a) spisak svih lokacija koje su obuhvaćene sertifikacijom. Svaka lokacija mora imati sopstvenu evidenciju masenog bilansa;
- b) spisak svih ulaza po lokaciji i opis materijala kojim se rukuje, kao i podatke o svim dobavljačima;
- c) spisak svih izlaza po lokaciji i opis materijala kojim se rukuje, kao i podatke o svim kupcima;
- d) primijenjene faktore konverzije, naročito u slučaju postrojenja koja prerađuju otpad ili ostatke, kako bi se osiguralo da se proces ne mijenja radi proizvodnje veće količine otpada ili ostataka;
- e) sve nesaglasnosti između knjigovodstvenog sistema i ulaza, izlaza i stanja;
- f) raspodjelu karakteristika održivosti;
- g) usklađenost podataka o održivosti i fizičkih zaliha na kraju perioda masenog bilansa.

Audit prirodnih i neprirodnih travnjaka sa visokom biološkom raznovrsnošću

1. Auditori koji provjeravaju da li je zemljište travnjak sa visokom biološkom raznovrsnošću u skladu sa pravilnikom donijetim na osnovu člana 89 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kojim se propisuju kriterijumi za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase proizvedena iz poljoprivredne biomase, provjeravaju da li je zemljište travnjak sa visokom biološkom raznovrsnošću ili je to bilo u bilo kom trenutku od januara 2008. godine. U svojim sistemskim dokumentima, dobrovoljne šeme obavještavaju privredne subjekte o vrsti dokaza koje njihova sertifikaciona tijela mogu prihvatiti radi dokazivanja istorijskog statusa površine od januara 2008. godine.

2. Kada zemljište ostaje travnjak ili bi ostalo travnjak u odsustvu ljudske intervencije, a nalazi se u bilo kom od geografskih područja navedenih u Uredbi (EU) br. 1307/2014, takvo zemljište smatra se prirodnim travnjakom sa visokom biološkom raznovrsnošću.

3. Za zemljište koje se nalazi van područja navedenih u stavu 2, auditor procjenjuje da li travnjak zadržava, ili bi zadržao u odsustvu ljudske intervencije, prirodni sastav vrsta i ekološke karakteristike i procese. Ukoliko je to slučaj, zemljište se smatra prirodnim travnjakom sa visokom biološkom raznovrsnošću, odnosno da je to bilo. Kada je travnjak već pretvoren u obradivo zemljište i nije moguće procijeniti karakteristike samog zemljišta na osnovu informacija dostupnih od nacionalnih nadležnih organa ili satelitskih snimaka, auditor takvo zemljište smatra da u trenutku prenamjene nije bilo travnjak sa visokom biološkom raznovrsnošću.

4. Kada je zemljište prestalo, ili bi prestalo u odsustvu ljudske intervencije, da bude travnjak, bogato je vrstama i nije degradirano, te je od strane nadležnog organa identifikovano kao travnjak sa visokom biološkom raznovrsnošću, takvo zemljište se smatra neprirodnim travnjakom sa visokom biološkom raznovrsnošću.

5. Svako zemljište koje jeste ili je bilo neprirodni travnjak sa visokom biološkom raznovrsnošću tokom ili nakon januara 2008. godine može se koristiti za proizvodnju goriva pod uslovom da je žetva sirovine neophodna radi očuvanja statusa travnjaka sa visokom biološkom raznovrsnošću i da trenutne prakse upravljanja ne predstavljaju rizik od smanjenja biološke raznovrsnosti travnjaka.

6. Privredni subjekti dužni su da dostave dokaz da je žetva sirovine neophodna radi očuvanja statusa travnjaka sa visokom biološkom raznovrsnošću i da prakse upravljanja ne predstavljaju rizik od smanjenja biološke raznovrsnosti travnjaka.

7. Ukoliko privredni subjekti nijesu u mogućnosti da dostave dokaze iz drugog podstava, dužni su da dostave dokaz da im je nadležni organ, odnosno imenovana agencija, izdao dozvolu za žetvu sirovine radi očuvanja statusa travnjaka sa visokom biološkom raznovrsnošću.

8. Tehničku procjenu zemljišta sprovodi kvalifikovani stručnjak koji je spoljašnji i nezavisan u odnosu na aktivnost koja se audituje, bez sukoba interesa, a može biti član audit tima. Procjena i njen rezultat podliježu pregledu u okviru audita.

POSEBNA PRAVILA ZA PRIMJENU SISTEMA MASENOG BILANSA, OTPAD I OSTATKE I KOPRERADU

Primjena sistema masenog bilansa

1. Dobrovoljne šeme zahtijevaju od privrednih subjekata koji učestvuju u šemi da koriste sistem masenog bilansa koji:
 - a) omogućava miješanje serija sirovina ili goriva sa različitim karakteristikama održivosti i pokazateljima smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte;
 - b) obezbjeđuje sljedivost karakteristika održivosti i smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte miješanih serija u svim fazama logističkog lanca, uključujući skladištenje, preradu, transport i distribuciju;
 - c) podrazumijeva da zbir svih serija izdvojenih iz miješanog toka mora imati iste karakteristike održivosti u istoj količini kao i ukupna zapremina serija koje su mu dodate;
 - d) obezbjeđuje da se karakteristike održivosti i smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte evidentiraju tokom relevantnog izvještajnog perioda.
2. Dobrovoljne šeme primjenjuju sljedeća pravila prilikom sprovođenja sistema masenog bilansa:
 - a) sirovine ili goriva smatraju se dijelom mješavine samo ako su izmiješane u kontejneru, postrojenju za preradu ili logistiku, ili u infrastrukturi ili lokaciji za prenos i distribuciju;
 - b) različite sirovine smatraju se dijelom mješavine samo ako pripadaju istoj grupi proizvoda, osim u slučaju kada se sirovina miješa radi dalje prerade;
 - c) sirovine ili goriva smatraju se dijelom mješavine samo ako su fizički izmiješane, osim ako su fizički identične ili pripadaju istoj grupi proizvoda. Kada su sirovine ili goriva fizički identične ili pripadaju istoj grupi proizvoda, moraju se skladištiti u istoj povezanoj infrastrukturi, postrojenju za preradu ili logistiku, ili infrastrukturi ili lokaciji za prenos i distribuciju;
 - d) goriva uvedena u logističko postrojenje ili infrastrukturu za prenos ili distribuciju, kao što su gasna mreža ili mreža cjevovoda za tečna goriva, skladištena u LNG ili drugim skladišnim postrojenjima, smatraju se dijelom mješavine u smislu tačke (c) samo ako je ta infrastruktura međusobno povezana;
 - e) privredni subjekti dužni su da vode odvojene masene bilanse za sirovine i goriva koja se ne mogu smatrati dijelom mješavine. Prenos informacija o karakteristikama održivosti i uštedama emisija GSB i količinama između različitih masenih bilansa nije dozvoljen. U skladu sa podtačkama (a) do (c), sirovine unutar postrojenja za proizvodnju biogoriva, biotečnosti ili goriva iz biomase smatraju se dijelom mješavine. Stoga se zahtjev za vođenje odvojenih masenih bilansa ne primjenjuje na takva postrojenja i može se voditi jedinstveni maseni bilans;
 - f) sistem masenog bilansa uključuje informacije o karakteristikama održivosti i emisijama GSB i količinama sirovina i goriva, uključujući informacije o količinama sirovina i goriva za koje nijesu utvrđene karakteristike održivosti ili GSB;
 - g) kada se pošiljka sirovine ili goriva isporuči privrednom subjektu koji ne učestvuje u dobrovoljnoj ili nacionalnoj šemi, isporuka se evidentira u masenom bilansu povlačenjem ekvivalentne količine sirovine ili goriva. Vrsta goriva koje se knjiži kao izlaz mora odgovarati fizičkoj prirodi isporučene sirovine ili goriva;
 - h) kada se pošiljka goriva koristi radi ispunjenja obaveze koja je dobavljaču goriva nametnuta od strane druge ugovorne strane ili države članice EU, smatra se da je povučena iz mješavine masenog bilansa;
 - i) kada se biogoriva, biotečnosti ili goriva iz biomase miješaju sa fosilnim gorivima, informacije o karakteristikama održivosti i uštedama emisija GSB dodijeljene mješavini moraju odgovarati fizičkom udjelu biogoriva, biotečnosti ili goriva iz biomase u toj mješavini. Za biogoriva i

biotečnosti, nadležni organ Crne Gore može dodatno provjeriti vjerodostojnost tih informacija na osnovu posebnih pravila za koperadu;

j) karakteristike održivosti i uštede emisija GSB pošiljke sirovine ili goriva smatraju se skupom. Kada se pošiljke povlače iz mješavine, može im se dodijeliti bilo koji od skupova karakteristika održivosti, pod uslovom da se skupovi karakteristika održivosti i ušteda emisija GSB ne razdvajaju i da se maseni bilans postigne u odgovarajućem vremenskom periodu;

k) kada je to relevantno radi transparentnosti, sistem masenog bilansa uključuje informaciju o tome da li je pružena podrška za proizvodnju goriva ili prekursora goriva i, ako jeste, o vrsti podrške;

l) odgovarajući vremenski period za postizanje masenog bilansa iznosi 12 mjeseci za proizvođače poljoprivredne biomase i šumske biomase i prva sabirna mjesta koja nabavljaju isključivo poljoprivrednu i šumsku biomasu, a 3 mjeseca za sve ostale privredne subjekte. Početak i kraj perioda usklađuju se sa kalendarskom godinom ili, gdje je primjenjivo, sa četiri kvartala kalendarske godine. Kao alternativu kalendarskoj godini, privredni subjekti mogu koristiti poslovnu godinu koju koriste u knjigovodstvene svrhe ili drugu početnu tačku za period masenog bilansa, pod uslovom da je izbor jasno naznačen i dosljedno primijenjen. Na kraju perioda masenog bilansa, preneseni podaci o održivosti moraju odgovarati fizičkim zalihama u kontejneru, postrojenju za preradu ili logistiku, ili infrastrukturi ili lokaciji za prenos i distribuciju;

m) dobrovoljne šeme određuju minimalni skup karakteristika održivosti i ušteda emisija GSB koje se moraju prenositi niz lanac snabdijevanja, kao i druge informacije neophodne za sljedivost pošiljki. U slučaju tečnih ili gasovitih goriva uvedenih u međusobno povezanu infrastrukturu i podložnih istom sistemu masenog bilansa, odgovarajuće karakteristike održivosti i uštede emisija GSB dodjeljuju se pošiljkama koje ulaze i izlaze iz te međusobno povezane infrastrukture.

3. Dobrovoljne šeme takođe obezbjeđuju da privredni subjekti pravilno unose sve relevantne informacije u Bazu podataka o biogorivima.

Posebna pravila za otpad i ostatke

1. Dobrovoljne šeme primjenjuju posebna pravila i izuzeća za otpad i ostatke utvrđena Zakonom o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/24), samo ukoliko takva sirovina potpada pod odgovarajuće definicije iz člana 7 tog zakona.

2. Da li se sirovina smatra otpadom ili ostatkom utvrđuje se u tački lanca snabdijevanja na kojoj materijal nastaje. Sirovine se ne smatraju otpadom ili ostatkom ukoliko su one ili proces njihove proizvodnje namjerno izmijenjeni radi proglašavanja tih materijala otpadom ili ostatkom.

3. Otpad i ostaci navedeni u pravilniku donijetom na osnovu člana 8 stav 4 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kojim se propisuju pravila i metode za obračun udjela energije iz obnovljivih izvora u sektoru transporta, ne smatraju se otpadom ili ostacima ukoliko su namjerno izmijenjeni radi njihovog proglašavanja otpadom ili ostatkom.

4. Dobrovoljne šeme pružaju privrednim subjektima uputstva i podršku u procjeni da li se sirovine smatraju otpadom ili ostacima. Privredni subjekti dužni su da čuvaju i auditorima stave na raspolaganje dokaze na kojima zasnivaju svoje procjene. Dobrovoljne šeme uspostavljaju posebna pravila za audit takvih dokaza.

Posebna pravila za koperadu

1. Dobrovoljne šeme zahtijevaju od privrednih subjekata koji učestvuju u šemi da primjenjuju metodologiju utvrđenu u Prilogu 5 pravilnika donijetog na osnovu člana 8 stav 4 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kojim se propisuju pravila i metode za obračun udjela energije iz obnovljivih izvora u sektoru transporta, prilikom utvrđivanja udjela biogoriva i biogasa za transport, koji nastaju preradom biomase zajedno sa fosilnim gorivima u zajedničkom procesu.

2. Privredni subjekti dužni su da detaljno dokumentuju količine i vrste biomase koje ulaze u proces, kao i količine biogoriva i biogasa proizvedene iz te biomase. Tvrdnje moraju biti potkrijepljene dokazima, uključujući rezultate kontrolnih ispitivanja.
3. Učestalost sprovođenja kontrolnih ispitivanja iz stava 2 određuje se uzimajući u obzir složenost i varijabilnost ključnih parametara koprerade, na način koji obezbjeđuje da u svakom trenutku prijavljeni udio biogoriva i biogasa odražava njihov stvarni udio.
4. Prilikom sprovođenja audita, posebna pažnja posvećuje se provjeri usklađenosti između količina biomase koje ulaze u proces i količina biogoriva i biogasa koje se evidentiraju kao proizvedene iz te biomase. U tu svrhu, dokazi koje dostavljaju privredni subjekti temeljno se provjeravaju, a vjerodostojnost tvrdnji se ispituje i upoređuje sa industrijskim standardima. Prilikom takve procjene, naročita pažnja posvećuje se primijenjenoj metodi ispitivanja, sistemu dodatnih kontrola koji je uspostavio privredni subjekt, kao i metodi obračuna kojom se rezultati svih ispitivanja uključuju u izračunavanje konačnog udjela biogoriva i biogasa. Auditori će svako utvrđeno odstupanje u metodi ispitivanja ili netačnost u uključivanju rezultata tih ispitivanja u konačni obračun od strane privrednog subjekta tretirati kao ozbiljnu neusklađenost.

POSEBNA PRAVILA ZA USKLAĐENOST SA ZAHTJEVIMA ZA SERTIFIKACIJU NISKOG RIZIKA OD INDIREKTNE PROMJENE NAMJENE ZEMLJIŠTA (LOW ILUC-RISK)

Posebni zahtjevi za sertifikaciju niskog ILUC-rizika

1. Dobrovoljne šeme zahtijevaju od privrednih subjekata koji žele da dobiju sertifikat niskog ILUC-rizika da podnesu zahtjev sertifikacionom tijelu koje ima nadležnost za izdavanje takve sertifikacije. Nakon prihvatanja zahtjeva, privredni subjekt podnosi plan upravljanja koji sadrži minimalne informacije propisane u Prilogu 4. Kada se primjenjuje više od jedne mjere dodatnosti, sve mjere dodatnosti moraju biti dokumentovane u planu upravljanja.
2. Sertifikaciono tijelo sprovodi početni (baseline) audit na licu mjesta radi provjere sadržaja plana upravljanja, kao i radi uspostavljanja i dokumentovanja dinamičke osnovice prinosa (dynamic yield baseline).
3. U okviru početnog audita, sertifikaciono tijelo procjenjuje da li se očekuje da mjera(e) dodatnosti dovede do povećanja prinosa u skladu sa pravilnikom donijetim na osnovu člana 89 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kojim se propisuju kriterijumi za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase proizvedena iz poljoprivredne biomase, kao i usklađenost sa kriterijumima održivosti propisanim istim pravilnikom.
4. Auditori koji sprovode početni audit u ime sertifikacionog tijela dužni su da u izvještaju o početnom auditu naznače sva pitanja održivosti koja proizlaze iz primjene mjera dodatnosti, a koja bi mogla predstavljati povredu nacionalnog ili regionalnog pravnog okvira ili nijesu u skladu sa lokalnim specifičnim uslovima. Sva pitanja održivosti uključuju se u godišnje audite.
5. Dobrovoljne šeme izdaju sertifikate niskog ILUC-rizika u skladu sa zahtjevima o minimalnom sadržaju propisanim tačkom 4 Priloga 4 ove uredbe i objavljuju spisak tih sertifikata na svojoj internet stranici.
6. U slučaju zahtjeva koji uključuju mjere dodatnosti koje se primjenjuju nakon izdavanja sertifikata, početni audit, rezultati testa dodatnosti i dinamička osnovica prinosa važe 10 godina. U slučaju višegodišnjih (perennial) kultura, privredni subjekt može odložiti početak desetogodišnjeg perioda važenja do 2 godine u slučaju operativnih mjera dodatnosti ili do 5 godina u slučaju ponovne sadnje.
7. Kada su mjere dodatnosti već primijenjene prije sertifikacije, početni audit, rezultati testa dodatnosti i dinamička osnovica prinosa važe 10 godina od početne godine primjene mjere dodatnosti. U tom slučaju, osnovica se može prihvatiti za mjere dodatnosti preduzete ne više od 10 godina ranije, pod uslovom da su dostupni dovoljni podaci i dokumentarni dokazi koji pružaju isti nivo pouzdanosti kao u situaciji kada je početni audit sproveden prije primjene mjere(a) dodatnosti.

8. Samo dodatna biomasa proizvedena nakon dobijanja sertifikata niskog ILUC-rizika može biti predmet deklaracije niskog ILUC-rizika. Stvarna godišnja količina dodatne biomase koju prijavljuje privredni subjekt podliježe godišnjim auditima.

9. Sprovođenje plana upravljanja podliježe godišnjim auditima radi provjere da li se sadržaj plana upravljanja pravilno primjenjuje i da li su količine dodatno proizvedene i prijavljene biomase za potrebe sertifikacije niskog ILUC-rizika, u odnosu na dinamičku osnovicu prinosa, tačne.

10. Privredni subjekt može tokom godina primijeniti više od jedne mjere dodatnosti. Kada se dvije ili više mjera dodatnosti primjenjuju istovremeno u istoj godini na istoj jasno definisanoj parceli zemljišta, dodatna biomasa proizvedena kao rezultat tih mjera procjenjuje se u odnosu na istu dinamičku osnovicu prinosa. Dodatna biomasa može biti sertifikovana kao niskog ILUC-rizika u okviru istog sertifikata.

11. Kada se dvije ili više mjera dodatnosti primjenjuju u različitim vremenskim periodima na istoj jasno definisanoj parceli zemljišta, privredni subjekt može izabrati jednu od sljedećih opcija:

a) ažurirati dinamičku osnovicu prinosa i test dodatnosti radi uspostavljanja nove osnovice koja važi narednih 10 godina;

b) zadržati prvobitni desetogodišnji period važenja dinamičke osnovice prinosa i testa dodatnosti, računajući od godine inicijalne sertifikacije.

Posebni zahtjevi za dokazivanje dodatnosti

1. Radi sertifikacije biogoriva, biotečnosti ili goriva iz biomase kao goriva niskog ILUC-rizika, dobrovoljne šeme i sertifikaciona tijela koja djeluju u njihovo ime provjeravaju da li su privredni subjekti primijenili mjere kojima se efikasno povećava produktivnost sirovine iznad scenarija uobičajene prakse (business-as-usual). Kada se takve mjere primjenjuju na neiskorišćenom ili napuštenom zemljištu ili na teško degradiranom zemljištu, odnosno od strane malih proizvođača, početni audit provjerava da li privredni subjekti ispunjavaju odgovarajuće zahtjeve pravilnika donijetog na osnovu člana 89 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kojim se propisuju kriterijumi za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase iz poljoprivredne biomase. U svim drugim situacijama, dokaz o dodatnosti pruža se sprovođenjem procjene finansijske atraktivnosti ili analize prepreka.

2. Radi usklađivanja sa zahtjevima pravilnika donijetog na osnovu člana 89 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024) u pogledu mjera dodatnosti, predložene investicije moraju proći test finansijske atraktivnosti ili test nefinansijskih prepreka u skladu sa Prilogom 4.

3. Mjere su prihvatljive za potrebe sertifikacije niskog ILUC-rizika samo ako je njihov test finansijske atraktivnosti negativan, odnosno ako je neto sadašnja vrijednost (NPV) investicije negativna bez uključivanja tržišne premije, 181ia ko dokazuju postojanje nefinansijskih prepreka koje se mogu prevazići isključivo zato što se biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase proizvedeni iz dodatne sirovine mogu uračunati u ciljeve obnovljive energije propisane Zakonom o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/24).

Proizvodnja na neiskorišćenom, napuštenom ili teško degradiranom zemljištu

1. Radi usklađivanja sa zahtjevima za proizvodnju na neiskorišćenom ili napuštenom zemljištu, kako je definisano pravilnikom donijetim na osnovu člana 89 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), privredni subjekti dužni su da dostave dokaz da tokom uzastopnog perioda od najmanje 5 godina prije početka uzgoja sirovine korišćene za proizvodnju biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase, jasno definisane površine nijesu korišćene ni za uzgoj prehrambenih i stočnih kultura ili drugih energetske kultura, niti za uzgoj bilo kakve značajne količine stočne hrane za ispašu životinja.

2. Da bi zemljište bilo kvalifikovano kao napušteno, privredni subjekt mora dostaviti dodatne dokaze da su se prehrambene ili stočne kulture nekada uzgajale na jasno definisanoj površini prije uzastopnog perioda iz stava 1. Ti dokazi moraju pokazati i da je proizvodnja obustavljena iz biofizičkih ili socioekonomskih razloga.

Biofizičke promjene koje nepovoljno utiču na rast prehrambenih i stočnih kultura mogu, između ostalog, obuhvatati:

- a) povećanu učestalost ekstremnih vremenskih pojava, kao što su suše, oluje ili poplave;
- b) promjene u sezonskim temperaturnim obrascima koje utiču na fenologiju biljaka;
- c) povećanje štetočina i bolesti;
- d) oštećenje sistema za navodnjavanje;
- e) oštećenje zemljišta, kao što su ozbiljna zaslanjenost, smanjenje organske materije i erozija, čime zemljište postaje „teško degradirano“.

3. Socioekonomski faktori koji nepovoljno utiču na ekonomsku održivost proizvodnje i dovode do napuštanja zemljišta mogu, između ostalog, obuhvatati:

- a) promjene tržišnih cijena (na primjer, povećanje troškova inputa ili rada, ili oboje, ili smanjenje cijene ostvarene za gotove usjeve);
- b) nedostupnost radne snage (na primjer, usljed migracija);
- c) prekid u lancu snabdijevanja (na primjer, zatvaranje lokalnog tržišta ili transportne veze);
- d) sporove oko vlasništva (na primjer, u kontekstu nasljeđivanja);
- e) političku nestabilnost (na primjer, konfiskaciju ili nacionalizaciju zemljišta).

4. Zahtjev za sertifikaciju sirovine kao proizvedene na teško degradiranom zemljištu, kako je definisano pravilnikom donijetim na osnovu člana 89 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), mora biti praćen sljedećim rezultatima ispitivanja zemljišta, prema potrebi:

- a) u slučaju zaslanjenosti, rezultatima ispitivanja elektroprovodljivosti zemljišta metodom zasićene paste, sprovedenog od strane kvalifikovanog agronoma;
- b) u slučaju niskog sadržaja organske materije u zemljištu, rezultatima odgovarajućeg broja uzoraka zemljišta sa jasno definisane parcele, koje je odredio kvalifikovani agronom, primjenom metode suve sagorijevanja;
- c) u slučaju ozbiljne erozije, najmanje 25 % jasno definisane parcele mora biti erodirano, kako je utvrdio kvalifikovani agronom, uz potkrijepljujuću foto-dokumentaciju.

5. Kada jasno definisana površina ispunjava uslove za neiskorišćeno zemljište, mora proći test dodatnosti iz tačke (4) Priloga 4 kako bi bila prihvatljiva za sertifikaciju niskog ILUC-rizika. Jasno definisane površine koje se kvalifikuju kao napušteno ili teško degradirano zemljište nijesu obavezne da prođu test dodatnosti kako bi bile prihvatljive za sertifikaciju niskog ILUC-rizika. U slučaju proizvodnje na neiskorišćenom, napuštenom ili degradiranom zemljištu, dinamička osnovica prinosa postavlja se 19an ulu, bez linije trenda.

Utvrđivanje dodatne biomase za mjere povećanja prinosa

1. „Dodatna biomasa“ prihvatljiva za sertifikaciju niskog ILUC-rizika predstavlja dodatnu količinu sirovine proizvedene na jasno definisanoj površini u odnosu na dinamičku osnovicu prinosa, kao neposredan rezultat primjene mjere dodatnosti.
2. Dinamička osnovica prinosa utvrđuje se određivanjem početne tačke, zasnovane na istorijskom prinosu sa jasno definisane parcele, i linije trenda zasnovane na globalnim trendovima prinosa za tu sirovinu, u skladu sa principima propisanim Prilogom 4 ove uredbe.
3. Stvarni prinos sa jasno definisane parcele nakon primjene mjere dodatnosti upoređuje se sa osnovicom iz stava 2. Razlika između stvarnog prinosa i dinamičke osnovice prinosa predstavlja dodatnu sirovinu koja može biti prijavljena kao niskog ILUC-rizika.

MINIMALNI SADRŽAJ IZVJEŠTAJA O AUDITU, SAŽETIH IZVJEŠTAJA O AUDITU ILI SERTIFIKATA

A. Minimalni sadržaj izvještaja o auditu

1. U vezi sa privrednim subjektom:

- a) kontakt podaci glavnog sertifikovanog subjekta (naziv i adresa društva, podaci o imenovanoj kontakt osobi);
- b) obim sertifikacije;
- c) geografske koordinate (geografska dužina i širina) (za farme i plantaže sertifikovane kao pojedinačni subjekti);
- d) površina obuhvaćena sertifikacijom (za prva sabirna mjesta ili pojedinačno sertifikovane farme i plantaže);
- e) procijenjena količina održivog materijala koja se može godišnje ubrati (za poljoprivredne i šumske lance snabdijevanja);
- f) procijenjena količina održivog materijala koja se može godišnje prikupiti (za sabirna mjesta otpada i ostataka);
- g) spisak lokacija obuhvaćenih sertifikacijom (naziv i adresa);
- h) ulazni/izlazni materijali (fizički) kojima rukovode sertifikovane lokacije – klasifikacije moraju biti u skladu sa zahtjevima utvrđenim pravilnikom donijetim na osnovu člana 8 stav 4 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kojim se propisuju pravila i metode za obračun udjela energije iz obnovljivih izvora u sektoru transporta;
- i) procijenjena količina održivog ulaznog materijala koja se godišnje koristi (samo za proizvođače finalnog proizvoda);
- j) procijenjena količina održivog finalnog proizvoda koja se može godišnje proizvesti (samo za proizvođače finalnog proizvoda).

2. U vezi sa sertifikacionim tijelom:

- a) kontakt podaci (naziv i adresa) i logo;
- b) sastav audit tima;
- c) akreditaciono tijelo, kao i obim i datum akreditacije.

3. U vezi sa procesom audita:

- a) datum audita;
- b) plan i trajanje audita (sa razdvajanjem vremena provedenog na licu mjesta i na daljinu – gdje je primjenjivo);
- c) standardi šeme koji su bili predmet audita/sertifikacije (uključujući broj verzije);
- d) lokacije koje su bile predmet audita;
- e) metod audita (procjena rizika i osnov za uzorkovanje, konsultacije sa zainteresovanim stranama);
- f) sertifikacija u okviru drugih dobrovoljnih šema ili standarda;
- g) vrsta podataka o emisijama GSB (podrazumijevane vrijednosti, NUTS2 ili stvarne vrijednosti – uključujući informacije o primjeni faktora ušteda emisija GSB).

4. U vezi sa rezultatima audita:

- a) mjesto i datum izdavanja;
- b) spisak utvrđenih neusklađenosti.

B. Minimalni sadržaj sažetog izvještaja o auditu ili sertifikata

1. U vezi sa privrednim subjektom:

- a) kontakt podaci glavnog sertifikovanog subjekta (naziv i adresa društva, podaci o imenovanoj kontakt osobi);

- b) obim sertifikacije;
 - c) geografske koordinate (geografska dužina i širina) (za farme i plantaže sertifikovane kao pojedinačni subjekti);
 - d) opciono za prva sabirna mjesta, mjesta porijekla, trgovce sa skladištem: spisak lokacija obuhvaćenih sertifikacijom (naziv i adresa);
 - e) ulazni/izlazni materijali (fizički) kojima rukovode sertifikovane lokacije – klasifikacije moraju biti u skladu sa zahtjevima utvrđenim pravilnikom donijetim na osnovu člana 8 stav 4 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024), kojim se propisuju pravila i metode za obračun udjela energije iz obnovljivih izvora u sektoru transporta (za trgovce sa/bez skladišta – vrsta materijala kojim se trguje).
2. U vezi sa sertifikacionim tijelom: kontakt podaci (naziv i adresa) i logo.
3. U vezi sa procesom audita:
- a) datum audita;
 - b) standardi šeme koji su bili predmet audita/sertifikacije (uključujući broj verzije);
 - c) lokacije koje su bile predmet audita;
 - d) vrsta podataka o emisijama GSB (podrazumijevane vrijednosti, NUTS2 ili stvarne vrijednosti – uključujući informacije o primjeni faktora ušteda emisija GSB).
4. U vezi sa rezultatima audita:
- a) (jedinstveni) broj ili kod sertifikata;
 - b) mjesto i datum izdavanja;
 - c) spisak utvrđenih neusklađenosti;
 - d) period važenja sertifikata (od/do datuma) (i datum sertifikacije, ukoliko je primjenjivo);
 - e) pečat i/ili potpis izdavaoca.

SADRŽAJ DOKAZA O ODRŽIVOSTI (PoS)

Dokaz o održivosti (PoS) izdaje privredni subjekt u papirnoj i elektronskoj formi za svaku pošiljku održivih biogoriva. PoS mora biti potpisan od strane odgovornog lica, u papirnoj ili elektronskoj formi.

Svi PoS dokumenti moraju sadržati sljedeće informacije:

a) osnovne podatke o privrednom subjektu koji izdaje PoS, uključujući puni naziv, adresu, PIB, odgovorno lice i kontakt, kao i ulogu u lancu biogoriva (proizvođač, trgovac, obavezni dobavljač goriva);

b) osnovne podatke o verifikaciji održivosti i ušteda emisija GSB, uključujući naziv verifikatora, adresu, PIB, kontakt osobu, verifikacionu šemu, datum izdavanja sertifikata i period važenja, identifikacioni broj sertifikata.

Uz svaki PoS mora biti priložen sertifikat kojim se potvrđuje usklađenost sa kriterijumima održivosti i ušteda emisija GSB za privredni subjekt koji izdaje relevantni PoS, kao i svi PoS dokumenti i sertifikati dostavljeni ranije u lancu biogoriva.

PoS mora sadržati samodeklaraciju da su svi relevantni kriterijumi održivosti i ušteda emisija GSB ispunjeni, uključujući primjenu sistema masenog bilansa, primjenu odgovarajuće metodologije za obračun ušteda emisija GSB i ispunjavanje zahtjeva u pogledu zemljišta.

PoS koji izdaje proizvođač biogoriva mora sadržati posebne informacije o:

- a) dobavljaču sirovine, datumu i mjestu kupovine;
- b) informacijama o vrsti (uključujući kategorizaciju prema propisu kojim se uređuje obavezni udio energije iz obnovljivih izvora u sektoru transporta) i količini sirovine, mjestu porijekla sirovine, zemljištu sa kojeg je sirovina pribavljena (uključujući otpad i ostatke iz poljoprivrede i šumarstva);
- c) informacijama o vrsti i količini biogoriva, tehnologiji prerade;
- d) uštedama emisija gasova sa efektom staklene bašte za sva proizvedena biogoriva;
- e) informacijama o usklađenosti sa kriterijumima održivosti.

PoS koji izdaje trgovac biogorivom/dobavljač goriva mora sadržati posebne informacije o:

- a) dobavljaču/proizvođaču biogoriva, datumu i mjestu kupovine (mjesto otpreme, mjesto prijema);
- b) informacijama o vrsti i količini biogoriva, tehnologiji prerade, mjestu porijekla, sirovini od koje je biogorivo proizvedeno (uključujući državu porijekla);
- c) lokaciji i načinu miješanja;
- d) broju i datumu carinske deklaracije za otpremu;
- e) uštedama emisija gasova sa efektom staklene bašte za predmetnu pošiljku biogoriva.

MINIMALNI ZAHTJEVI ZA POSTUPAK I METOD ZA SERTIFIKACIJU BIOMASE S NISKIM RIZIKOM OD INDIREKTNE PROMJENE U NAMJENI ZEMLJIŠTA (ILUC)

A. Proces sertifikacije niskog rizika od ILUC-a

Da bi započeo proces sertifikacije, ekonomski subjekt mora podnijeti zahtjev sertifikacijskom tijelu koje je priznato od strane dobrovoljne šeme za sertifikaciju biomase s niskim rizikom od ILUC-a. Podnosilac zahtjeva može biti poljoprivredno gazdinstvo, prvo sabirno mjesto ili menadžer grupe, koji djeluje u ime grupe poljoprivrednika.

Zahtjev za sertifikaciju niskog rizika od ILUC-a mora sadržavati najmanje sljedeće informacije:

- (a) ime i kontaktni podaci podnosioca zahtjeva ili podnosioca zahtjeva, uključujući, gdje je to relevantno, članove grupe za grupnu sertifikaciju ⁽¹⁾;
- (b) opis predviđenih mjera dodatnosti s niskim rizikom od ILUC-a, uključujući:
 - (i) detalje o razgraničenoj parceli na kojoj će se provoditi dodatnih mjera, uključujući trenutnu upotrebu zemljišta, trenutne prakse upravljanja, trenutne podatke o prinosu parcele i, ako je primjenjivo, izjavu o tome da li je zemljište nekorišteno, napušteno ili ozbiljno degradirano;
 - (ii) opis dodatnih mjera i procjena dodatne biomase koja će se proizvesti nakon njihove primjene (bilo kroz povećanje prinosa ili proizvodnju na neiskorištenom, napuštenom ili ozbiljno degradiranom zemljištu);
- (c) informacije o svim postojećim sertifikacijama dobrovoljnih programa koje je priznala Komisija (naziv dobrovoljnog programa, broj sertifikata, status i period važenja).

Ako se zahtjev podnese nakon što su mjere dodatnosti implementirane, samo dodatna biomasa proizvedena nakon datuma sertifikacije niskog rizika od ILUC-a može se prijaviti kao nizak rizik od ILUC-a.

1. Sadržaj plana upravljanja

Nakon što se prihvati zahtjev za nizak rizik od ILUC-a, ekonomski subjekt će razviti plan upravljanja i dostaviti ga tijelu za sertifikaciju. Plan upravljanja će se zasnivati na informacijama iz zahtjeva za sertifikaciju i uključivati:

- (a) definiciju označene parcele zemljišta;
- (b) opis dodatnih mjera;
- (c) provjera održivosti dodatnih mjera u odnosu na zahtjeve ove Uredbe i Uredbe donesene na osnovu člana 89. Zakona o korištenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024) kojom se uređuju kriterijumi za biogoriva, biotečnosti i biogoriva iz poljoprivredne biomase;
- (d) gdje je relevantno, demonstracija procjene dodatnih mjera (bilo test finansijske privlačnosti ili test nefinansijskih prepreka);
- (e) određivanje dinamičke osnovne linije prinosa, uključujući:
 - (i) za mjere povećanja prinosa: najmanje 3 godine podataka o istorijskim prinosima usjeva vezanih za definisanu parcelu zemljišta;
 - (ii) za uzgoj na nekorištenom, napuštenom ili ozbiljno degradiranom zemljištu: dokaz o statusu zemljišta (osnovni prinos za uzgoj na nekorištenom, napuštenom ili ozbiljno degradiranom zemljištu smatra se nulom);
- (f) procjena dodatnog prinosa biomase godišnje, s obzirom na dinamičku osnovnu liniju prinosa za razgraničenu parcelu.

¹ Ako se prijavljujete za grupnu sertifikaciju, prijava mora sadržavati ime i kontakt podatke predstavnika grupe te naziv, kontakt podatke i lokacije farmi/plantaža koje su dio grupe.

Plan upravljanja mora omogućiti poređenje korištenja označene parcele prije i nakon primjene mjere dodatnosti.

(1) Ako se prijavljujete za grupnu sertifikaciju, prijava mora sadržavati ime i kontakt podatke predstavnika grupe te naziv, kontakt podatke i lokacije farmi/plantaža koje su dio grupe.

2. Neiscrpnna lista dodatnih mjera

Tabela 1

Neiscrpnna lista mjera dodatnosti za povećanje prinosa.

Kategorija dodatnosti	Mjera dodatnosti	Primjer
Mehanizacija	Mašine	Usvajanje mašina koje smanjuju/dopunjavaju postojeći input radne snage kako bi se povećala proizvodnja ili smanjili gubici. To može uključivati sjetvu, preciznu poljoprivredu, mašine za žetvu ili mašine za smanjenje gubitaka nakon žetve.
Višestruko obrezivanje	Sekvencijalno izrezivanje	Uvođenje drugog usjeva na istom zemljištu u istoj godini.
Menadžment	Upravljanje tlom	Malčiranje umjesto oranja, niska obrada tla.
	Gnojidba	Optimizacija režima gnojidbe, upotreba precizne poljoprivrede.
	Zaštita usjeva	Promjena u kontroli korova, štetočina i bolesti.
	Oprašivanje	Poboljšane prakse oprašivanja.
	Ostalo	Ostavlja prostor za inovacije, kombinacije mjera i nepredviđene događaje.
Ponovna sadnja (za višegodišnje kulture) ²	Izbor sorti usjeva	Sorta s većim prinosom, bolja adaptacija na ekofiziološke ili klimatske uslove.

Mjere dopune su mjere koje prevazilaze uobičajene poljoprivredne prakse. Tabela 1 sadrži neiscrpnnu listu vrsta mjera dopune za povećanje prinosa koje ekonomski subjekti mogu primijeniti. Mjere, ili kombinacije mjera, moraju povećati proizvodnju bez ugrožavanja održivosti. Mjere dopune ne smije ugroziti budući potencijal rasta, stvaranjem kompromisa između kratkoročnih povećanja proizvodnje i srednjoročnog/dugoročnog pogoršanja kvaliteta zemljišta, vode i vazduha, te populacije oprašivača. Mjere dopune ne smiju rezultirati homogenizacijom

² Ponovna sadnja na kraju životnog vijeka usjeva uvijek je neophodna za višegodišnje kulture. Da bi se ponovna sadnja smatrala mjerom dodatnosti, ekonomski subjekt mora dokazati da njihova ponovna sadnja ide dalje od „uobičajenog poslovanja“.

poljoprivrednog krajolika (pejzaža) uklanjanjem elemenata krajolika i staništa kao što su usamljena stabla, živice, grmlje, rubovi polja ili cvjetne trake

Samo dodatni prinos iznad dinamičke osnovne linije prinosa može se prijaviti kao nizak rizik od ILUC-a. Nadalje, dodatne mjere se mogu sertifikovati samo ako ima za cilj postizanje dodatnih prinosa kao rezultat poboljšanja poljoprivredne prakse. Ako se primjenjuje mjera koja ima samo za cilj poboljšanje održivosti parcele, bez poboljšanja prinosa, ona se ne smatra mjerom dodatnosti. To nije slučaj s uzgojem na neiskorištenom, napuštenom ili ozbiljno degradiranom zemljištu, u kojem slučaju je sam uzgoj, dodatna mjera.

Ekonomski subjekt će morati dokazati da plan upravljanja postavlja razumna očekivanja u pogledu povećanja prinosa pozivajući se, na primjer, na naučnu literaturu, iskustvo sa terenskih ispitivanja, informacije od agronomskih kompanija, proizvođača sjemena/đubriva ili jednostavne proračune. Zadovoljavajući dokazi koji podržavaju očekivano povećanje prinosa, primijenjene dodatne mjere, potrebni su da bi projekat bio sertifikovan.

U slučaju poljoprivrednih poboljšanja, primijenjene poljoprivredne prakse, mašine i sredstva prije i nakon primjene dodatnih mjera moraju biti detaljno dokumentovani kao dio plana upravljanja. To će omogućiti poređenje kako bi se (i) utvrdilo da li je dodatna mjera implementirana; (ii) procijenilo da li se ta dodatna mjera može smatrati dodatnom u poređenju s razvojem "uobičajenog poslovanja".

B. Procjena dodatnosti: Testovi finansijske atraktivnosti ili analize barijera

1. Test finansijske privlačnosti

Test finansijske privlačnosti mora pokazati da investicija potrebna za dodatnu mjeru postaje finansijski atraktivna samo ako je rezultirajući dodatni prinos sertifikovan kao nizak rizik od ILUC-a. Analiza se sastoji od jednostavne finansijske analize predviđene investicije u dodatnu mjeru s niskim rizikom od ILUC-a.

Test će uključivati samo one troškove i prinose koji su direktno povezani s ulaganjem u dodatnu mjeru. Stoga se u analizu neće uključivati uobičajeni operativni troškovi cijele farme. Troškovi i prihodi uključeni u test odnose se na pripremu, implementaciju, održavanje i deaktiviranje mjere dodatnosti koji inače ne bi nastali.

Finansijska atraktivnost proizilazi iz poslovnog slučaja u kojem neto sadašnja vrijednost ('NSV')³ investicije je pozitivna, što znači da investiciju može sprovesti sam ekonomski subjekt. Kao rezultat toga, samo mjere za koje je analiza poslovnog slučaja negativna (bez uključivanja premije) prolaze test finansijske dodatnosti i ispunjavaju uslove za sertifikaciju kao mjere s niskim rizikom od ILUC-a. Ishodi iznad nule (pozitivna neto sadašnja vrijednost) mogu i dalje biti podobni samo ako prođu test nefinansijske barijere.

Formula za izračunavanje neto sadašnje vrijednosti investicije:

$$NPV = \sum \frac{P - L}{(1 + i)^t}$$

Gdje:

P = očekivani prihod od dodatne biomase (procjena dodatne biomase x prodajna cijena sirovine bez niske

premija za ILUC)

L = troškovi mjere dodatnosti (CAPEX i OPEX)

ja = popust

³ Neto sadašnja vrijednost (NSV) je razlika između sadašnje vrijednosti priliva gotovine i sadašnje vrijednosti odliva gotovine tokom određenog vremenskog perioda. Neto sadašnja vrijednost (NSV) se koristi u budžetiranju kapitala i planiranju investicija za analizu profitabilnosti buduće investicije ili projekta. Izvor: <https://www.investopedia.com/terms/n/npv.asp>

t = vremenski period

Parametri korišteni u proračunu neto sadašnje vrijednosti (NSV) moraju biti u skladu s podacima uključenim u plan upravljanja.

Sljedeći parametri trebaju biti uključeni u izračun neto sadašnje vrijednosti (NSV):

- (a) procjena dodatne količine biomase;
- (b) Prodajna cijena sirovine [valuta/tona]:
 - (i) Prodajna cijena sirovine može biti jedan broj ekstrapoliran tokom životnog vijeka dodatnog ulaganja u prinos;
 - (ii) Ovaj jedinstveni broj može se zasnivati na prosjeku stvarnih istorijskih vrijednosti prodaje sirovina koje je ostvario ekonomski subjekt. Prosječna vrijednost se zasniva na podacima za iste 3 godine kao i istorijski podaci o prinosu koji su korišteni za postavljanje dinamičke osnovne linije prinosa;
 - (iii) U slučaju uvođenja nove kulture za koju ekonomski subjekt nema stvarne podatke o cijenama, ova vrijednost se može zasnivati na podacima o cijenama iz FAOSTAT-a ⁽⁴⁾;
- (c) Popust koji će se koristiti: 3,5 % za zemlje s visokim prihodima ⁽⁵⁾ i 5,5 % za sve ostale zemlje;
- (d) vijek trajanja investicije:
 - (i) vijek trajanja do 10 godina koristit će se u skladu s vijekom trajanja sertifikacije niskog rizika od ILUC-a (osnovna valjanost);
 - (ii) u nekim slučajevima, maksimalni vijek trajanja investicije može se postaviti na 25 godina na osnovu tipičnog vijeka trajanja višegodišnjih usjeva (tj. uljane palme, u slučaju ponovne sadnje uljane palme);
- (e) investicioni trošak povezan s mjerom dodatnosti [CAPEX + OPEX].

2. Test nefinansijske barijere

Analiza nefinansijskih barijera treba da obuhvati samo nefinansijske barijere projekta koje sprečavaju sprovođenje mjera dodatnosti u slučaju da nema sertifikacije niskog rizika od ILUC-a. Svaka barijera čiji se trošak može procijeniti treba da bude uključena u analizu finansijske privlačnosti, a ne u analizu nefinansijskih barijera.

Ekonomski subjekt koji planira dodatne mjere odgovoran je za opravdanje postojanja nefinansijskih prepreka. Obrazloženje se mora sastojati od jasnog, provjerljivog opisa situacije koja sprječava primjenu mjera dodatnosti. Ekonomski subjekt mora dostaviti sve potrebne provjerljive dokaze koji potkrepljuju tvrdnju i pokazati kako bi sertifikacija niskog rizika od ILUC-a osigurala da se nefinansijska prepreka prevaziđe.

Validnost zahtjeva operatera bit će procijenjena i potvrđena osnovnom revizijom prije izdavanja sertifikata o niskom riziku od ILUC-a.

C. Postavljanje dinamičke osnovne linije prinosa i izračun stvarne količine biomase s niskim rizikom od ILUC-a

Dinamička osnovna linija prinosa postavlja se pojedinačno za svaku ograničenu parcelu na osnovu usjeva i vrste ili kombinacije primijenjenih mjera dodatnosti. Za izračunavanje početne tačke dinamičke osnovne linije prinosa specifični za parcel, koriste se istorijski podaci o prinosima usjeva iz najmanje 3 godine koje prethode primjeni dodatnih mjera. Ovo se kombinuje sa globalnom linijom trenda specifičnom za usjev za očekivane prinose na osnovu istorijskih podataka o stvarnim prinosima tokom protekle decenije ili duže ako su podaci dostupni. Za višegodišnje kulture, dinamička osnovna linija prinosa takođe uzima u obzir liniju prinosa tokom životnog vijeka usjeva.

⁴ FAOSTAT-ove proizvođačke cijene. Izvor: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/PP>

⁵ Zemlje OECD-a

1. Postavljanje dinamičke osnovne linije prinosa za jednogodišnje usjeve

U slučajevima kada farma rotira usjeve između polja, a kultura čiji će se prinos povećati („ciljana kultura“) je zasađena na različitim poljima na istoj farmi u prethodnim godinama, predviđene su dvije opcije za prikupljanje podataka o historijskim prinosima kako bi se izračunala dinamička osnovna linija prinosa:

Opcija 1: Ekonomski subjekt izračunava prosjek prinosa za posljednje 3 godine u kojima je ciljana kultura uzgajana na određenoj označenoj parceli prije implementacije mjere dodatnosti. Budući da se kulture uzgajaju u rotaciji, to može značiti korištenje podataka koji su stariji od 5 godina.

Opcija 2: Ekonomski subjekt izračunava ponderirani prosjek prinosa iz posljednje 3 godine u kojima je ciljana kultura uzgajana na farmi prije primjene dodatnih mjera, čak i ako su ti prinosi dobijeni s različitih parcela različitih veličina na istoj farmi.

Ako istorijski podaci za 3 posljednje godine prinosa usjeva nisu dostupni, bilo da su nedostupni ili nisu reprezentativni prema procjeni revizora, ili ako podaci o prinosu usjeva nisu dovoljnog kvaliteta, mogu se pribaviti dodatni podaci za ranije godine ili podaci sa susjednog polja na kojem se uzgaja ista kultura prema istom planu upravljanja. Ako 1 od 3 godine istorijskih podataka predstavlja izuzetno dobru ili lošu žetvu (na primjer, odstupanje od 30% ili više u odnosu na ostale referentne godine), prinos usjeva koji predstavlja izuzetak neće se uključiti u izračun kako bi se izbjeglo iskrivljavanje trogodišnjeg prosjeka ⁽⁶⁾.

Revizor je odgovoran za utvrđivanje odstupanja prinosa, na osnovu svoje stručne procjene, iskustva na terenu i poznavanja praksi ekonomskog subjekta tokom dugoročnog perioda. Revizor je takođe dužan procijeniti da li su podaci o prinosu usjeva nedovoljnog kvaliteta da bi bili uključeni kao dio osnovne i godišnje revizije, a zatim odlučiti da li prinos usjeva treba isključiti ili ne.

Nagib osnovne linije dinamičkog prinosa uzima se kao nagib prave linije trenda prilagođene razvoju prinosa ciljane kulture tokom prethodnih 10 godina ili duže, ako su podaci dostupni. Zasnovan je na globalnim podacima i izvodi se iz podataka FAOSTAT World+ za relevantnu kulturu. To se radi na početku perioda sertifikacije, a nagib vrijedi za 10-godišnji osnovni period važenja sertifikacije za nisku ILUC (indirektna promjenu korištenja zemljišta).

Tabela 2 prikazuje nagib dinamičke osnovne linije prinosa za najčešće usjeve koji se koriste kao sirovine za biogorivo. Ove vrijednosti su dobijene prilagođavanjem linije trenda tokom 20 godina globalnih podataka o usjevima dobijenih od FAOSTAT-a.

Tabela 2

Linija trenda dobijena za podatke o prinosu usjeva FAOSTAT World+. Prosječno poboljšanje prinosa (tona/ha/godina) godišnje.

Usjev	Ječam	Kukuruz	Plod uljane palme	Uljana repica	Soja	Šećerna repa	Šećerna trska	Sjeme suncokreta	Pšenica
Nagib-20	0,035	0,074	0,200	0,036	0,028	1.276	0,379	0,035	0,04

Slope-20 je zasnovan na periodu 2008-2017.

⁶ U skladu sa Uredbom na osnovu člana 89. Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list Crne Gore“, br. 82/2024) kojom se uređuju kriterijumi za biogoriva, biotečnosti i biogoriva iz poljoprivredne biomase, fluktuacije prinosa treba isključiti.

Za bilo koju kulturu u tabeli, dinamička osnovna linija prinosa određuje se uzimanjem početne tačke (trogodišnji prosjek istorijskih prinosa prije primjene dodatnih mjera i dodavanjem globalne linije trenda (nagiba) iz Tabele 2. Koristi se sljedeća formula, počevši od godine u kojoj se dodatna mjera sprovodi: $DYBx = (\text{početna tačka } DYB) + (\text{nagib}20)x$ Gdje je:

$DYBx$ =dinamička osnovna vrijednost prinosa u godini x nakon implementacije mjere dodatnosti
 x =godina(e) nakon implementacije mjere dodatnosti

Ako je dodatna mjera zamjena postojeće kulture drugom (prinosnijom) kulturom na ocrtanoj parceli, kontrafaktualna situacija je uzgoj postojeće kulture. Osnovna linija dinamičkog prinosa određuje se na osnovu istorijskih podataka o prinosu i podacima o liniji trenda za postojeću kulturu.

Početna tačka osnovne linije bit će trogodišnji prosjek prinosa usjeva dobijenog za postojeću kulturu s nižim učinkom. Linija trenda temelji se na globalnim podacima linije trenda FAOSTAT-a za postojeću kulturu (vidi Tabelu 2). Ovaj pristup će se koristiti samo ako se može dokazati da bi se kultura s boljim učinkom mogla uvesti zbog promjena na tržištu biogoriva, kao što je prikazano u procjeni dodatnosti .

2.Postavljanje dinamičke osnovne linije prinosa za višegodišnje kulture

U zavisnosti od varijacija prinosa uočenih tokom životnog vijeka različitih vrsta višegodišnjih usjeva, mogući su različiti metodološki pristupi.

Za palme, ekonomski subjekti plantaža uljanih palmi mogu koristiti sljedeće podatke prilikom određivanja svoje osnovne dinamičke linije prinosa:

- (a) istorijski prinosi usjeva postignuti prije primjene dodatnih mjera;
- (b) godina sadnje palmi na označenoj parceli i/ili njihov starosni profil;
- (c) kultivari palmi na označenoj parceli, ako je primjenjivo;
- (d) površina zemljišta koje se svake godine ponovo zasađuje na plantaži, ako je primjenjivo.

Ti podaci se kombinuju sa krivom rasta kako bi se odredila dinamička osnovna linija prinosa. Ključna karakteristika krive rasta je oblik, a ne veličina prinosa.

Kriva rasta daje oblik i potrebno ju je kombinovati sa podacima o prinosu iz prošlosti i starosti drveća, kako je navedeno u tačkama (a) i (b), kako bi se prilagodila veličina osnovne krive dinamičkog prinosa specifičnoj parceli.

Sljedeće tri opcije su dostupne za određivanje osnovne linije dinamičkog prinosa za palme.

Za svaku opciju, podaci potrebni za postavljanje osnovnih vrijednosti dinamičkog prinosa moraju uključivati:

(a)Opcija 1a: Standardna kriva rasta

- Istorijski podaci o prinosima palmi uzgajanih na označenoj parceli za 3 posljednje godine;
- starost drveća na označenoj parceli/godina sadnje;

(b) Opcija 1b: Ekonomski operater dostavlja krivu rasta ⁽⁷⁾

- Istorijski prinos palmi uzgajanih na označenoj parceli u posljednje 3 godine;
- starost drveća na označenoj parceli/godina sadnje;
- kultivari palmi na označenoj parceli;
- vlastitu referentnu krivu rasta ekonomskog operatera.

(c)Opcija 2: Pristup grupne sertifikacije

- (i) za 3 posljednje godine, ukupne hektare i ukupan prinos u svježim grozdovima (FFB) za palme uzgojene na ocrtanoj parceli/plantaži(ama), koje proizvode palme kao dio grupe.

Opcije 1a i 1b primjenjuju se kada se dodatna mjera sprovodi za drveća iste starosti ili ako je profil starosti drveća na označenoj(im) parceli(ama) poznat i ne ostaje konstantan iz godine u godinu.

⁷ Da bi koristili ovu opciju, ekonomski subjekti moraju pokazati da je korelacija između standardne krivulje rasta i njihove osnovne krivulje rasta manja od 0,8.

Opcija 2 se može primijeniti kada je starosni profil drveća na označenim parcelama mješovit i ostaje relativno konstantan iz godine u godinu, odnosno kod grupnog sertifikacijskog pristupa ili ako se svake godine ponovo zasađuje određeni postotak površine plantaže, što rezultira konstantnim starosnim profilom drveća.

Opcija 2 se ne smije koristiti ako više od 20% zapremine u grupi dolazi iz iste plantaže ili ako se više od 5% ukupne površine u grupi ponovo sadi u istoj godini. U tom slučaju, opcija 1a ili b će se koristiti za određivanje početne vrijednosti.

Opcija 1a: Standardna kriva rasta

Prva opcija koristi oblik unaprijed utvrđene „standardne“ krive rasta (na osnovu postojećih naučnih dokaza) za određivanje osnovne linije dinamičkog prinosa za ocrtanu parcelu. Standardna kriva je normalizovana i prikazana je na Slici 1 i u Tabeli 3 ispod.

Dinamička osnovna linija prinosa određuje se korištenjem podataka o prinosu usjeva iz posljednje 3 godine za određenu parcelu i starosti palmi kada je taj prinos uočen, te korištenjem godišnje procentualne promjene prinosa iz standardne krivulje za formiranje krivulje prinosa „uobičajenog poslovanja“ relevantne za određenu parcelu.

Slika 1

Normalised standard growth curve palm yield

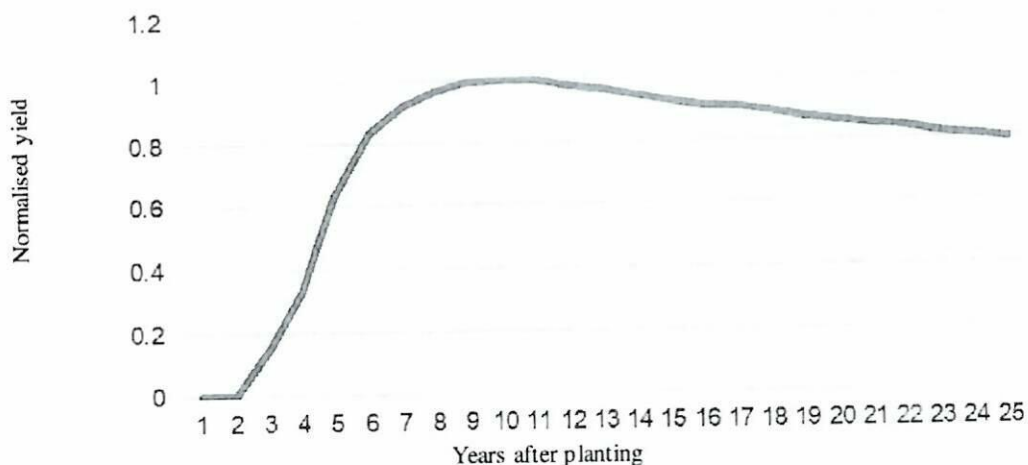

Tabela 3

Podaci o prinosu palmi normalizovane standardne krive rasta

Godinama nakon sadnje	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Normalizovani prinos	0	0	0,147	0,336	0,641	0,833	0,916	0,968	0,996	1	0,999	0,980	0,965

Godinama nakon sadnje	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	≥ 26(*)
Normalizovani prinos	0,945	0,926	0,910	0,906	0,888	0,870	0,858	0,842	0,836	0,815	0,806	0,793	0,793

(*) Nakon 25 godina, očekuje se da će prinos nastaviti opadati. Međutim, budući da je tipičan životni vijek uljane palme oko 25 godina, nedostaju podaci koji bi potkrijepili veličinu pada nakon 25 godina. Stoga se primjenjuje konzervativan pristup pretpostavke da će krivulja prinosa ostati na nivou od 25 godina.

Opcija 1a uključuje sljedeće metodološke korake:

1. Da bi se odredio prosječni istorijski prinos usjeva, prikupite tri najnovija istorijska prinosa usjeva uočena na označenoj parceli prije primjene dodatnih mjera, kao i odgovarajuću starost stabala kada su ti prinosi uočeni;
2. Izračunajte prosjek (srednju vrijednost) tri istorijska prinosa usjeva;
3. Na osnovu starosti drveća iz kojih potiču podaci o istorijskom prinosu, odredite gdje će se na standardnoj krivoj rasta nalaziti ovaj prosječni istorijski prinos usjeva (npr. ako su podaci o prinosu sa drveća starosti 7, 8 i 9 godina, prosječni istorijski prinos treba smatrati 8. godinu);
4. Da biste odredili sljedeću tačku dinamičke osnovne linije prinosa, pomnožite prosječni istorijski prinos usjeva iz koraka 2 s odgovarajućom izračunatom godišnjom procentualnom promjenom, izvedenom iz standardne krive rasta (Tabela 4 ispod). Ponovite ovo za svaku sljedeću tačku da biste nacrtali dinamičku osnovnu liniju prinosa;

Tabela 4

Godišnja procentualna promjena prinosa izvedena iz standardne krivulje rasta

Godinama nakon sadnje	1 do 3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Godišnja procentualna promjena	-	128,0 %	90,6%	30,0 %	10,0 %	5,6%	2,9%	0,4%	-0,1%	-1,9%	-1,6%	-2,0 %
Godinama nakon sadnje	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	≥ 26(*)
Godišnja procentualna promjena	-2,1%	-1,7%	-0,5%	-1,9%	-2,0 %	-1,4%	-1,8%	-0,8%	-2,5%	-1,1%	-1,6%	0%

(*) Nakon 25 godina, očekuje se da će prinos nastaviti opadati. Međutim, budući da je tipičan životni vijek uljane palme oko 25 godina, nedostaju podaci koji bi potkrijepili veličinu pada nakon 25 godina. Stoga se primjenjuje konzervativan pristup pretpostavke da će krivulja prinosa ostati na nivou od 25 godina.

5. Da bi se globalni trend prinosa uključio u dinamičku osnovnu liniju prinosa, primjenjuje se složena godišnja stopa rasta (CAGR) izračunata iz podataka o prinosu FAOSTAT World+ (Tabela 5 ispod) na svaku tačku dinamičke osnovne linije prinosa kako bi se dobila korigovana CAGR dinamička osnovna linija prinosa.

Tabela 5

Složena godišnja stopa rasta palme (20 godina)	
Godišnje povećanje performansi palm – poslovanje kao i obično	1,37%
Na osnovu FAOSTAT World+ 2008-2017	

Opcija 1b: Ekonomski operater pruža krivulju rasta

Ova opcija se može koristiti u izuzetnim slučajevima, ako ekonomski subjekt može dokazati da opcija 1a nije prikladna za njegov specifičan slučaj. U takvom slučaju, ako ekonomski subjekt ima očekivanu krivu rasta određenu na osnovu dostupnih podataka o sadnicama palmi (koji se odnose na njihov scenario „uobičajenog poslovanja“), ta krivulja se može koristiti kao osnova za dinamičku osnovnu liniju prinosa umjesto korištenja standardne krive rasta. Svi koraci opisani u Opciji 1a moraju se slijediti, zamjenjujući standardnu krivu rasta ekonomskog subjekta. Ekonomski subjekt stoga izračunava godišnju procentualnu promjenu. Kriva rasta specifična za parcelu i dalje će se korigovati za globalni razvoj prinosa korištenjem podataka o prinosu FAOSTAT World+ izračunatih prema CAGR-u (Tabela 5).

Opcija 2: Pristup grupne sertifikacije

U slučaju grupne sertifikacije, ili kada prvo sabirno mjesto ili mlin djeluje kao jedinica sertifikacije, osnovna linija dinamičkog prinosa može se postaviti korištenjem sličnog pristupa "pravolinijskog" dinamičkog osnovnog prinosa kao što se koristi za jednogodišnje usjeve. Ovaj pristup se može koristiti ako menadžer grupe, prvo sabirno mjesto ili mlin želi sertifikovati grupu koja primjenjuje istu dodatnu mjeru, i kada plantaža ili područje koje snabdijeva mlin sadrži mješavinu starosti drveća, što znači da je godišnji prinos koji snabdijeva mlin ostao relativno konstantan. Da bi se odredila osnovna linija dinamičkog prinosa, menadžer grupe treba da zabilježi ukupnu površinu plantaža (ha) koje snabdijevaju mlin i ukupan prinos (grozdovi svježeg voća) koji odgovara toj površini u svakoj od posljednje 3 godine. Ovo se koristi za određivanje godišnjeg prinosa po hektaru za svaku od posljednje 3 godine (u tonama/ha). Kod ovih podataka određuju se srednje vrijednosti i koriste kao početna tačka za osnovnu liniju dinamičkog prinosa. Početna tačka se kombinuje sa nagibom globalne linije trenda za uljanu palmu iz podataka FAOSTAT World+ (Tabela 2) kako bi se odredila osnovna linija dinamičkog prinosa. Šećerna trska se tretira kao jednogodišnja kultura prilikom određivanja osnovne dinamičke linije prinosa.

3. Postavljanje dinamičke osnovne linije prinosa za sekvencijalnu usjevnju proizvodnju

Ako se koriste prakse višestrukog uzgoja, kao što je sekvencijalni uzgoj, ekonomski subjekti imaju tri mogućnosti za izračunavanje dodatne biomase:

1. Dokazati da drugi usjev ne smanjuje prinos glavnog usjeva.
2. Ako druga kultura smanji prinos glavne kulture:
 - a. Odrediti dinamičku osnovnu liniju prinosa za sistem u kojem je glavni usjev isti svake godine;
 - b. Odrediti faktor kompenzacije za sistem u kojem je glavni usjev različit svake godine;

Opcija 1. Dokazati da drugi usjev ne smanjuje prinos glavnog usjeva

Ako ekonomski subjekt može dokazati da uvođenje drugog usjeva ne smanjuje prinos glavnog usjeva, cijeli prinos drugog usjeva može se prijaviti kao dodatna biomasa. To se može demonstrirati, na primjer, poređenjem uočenog prinosa glavne kulture prije (trogodišnji istorijski prosjek) i nakon uvođenja druge kulture.

Opcija 2a. Odrediti dinamičku osnovnu liniju prinosa za sistem u kojem je glavni usjev isti svake godine

Dinamička osnovna linija prinosa zasnivat će se na uobičajenom poslovanju za definisanu parcelu zemljišta. Kada je glavna kultura ista svake godine, osnovna linija će se odrediti na osnovu najmanje trogodišnjeg prosječnog historijskog prinosa glavne kulture na toj parceli, u kombinaciji s globalnom linijom trenda za glavnu kulturu, kao što se radi za jednogodišnje kulture.

Ovaj pristup se također može koristiti kada plodored slijedi jasno definiran obrazac rotacije koji se može uočiti iz historijskih podataka, što omogućava jasno određivanje uobičajenog poslovanja. U ovom slučaju, možda će biti potrebno koristiti podatke starije od 3 godine kako bi se odredio prosječni istorijski prinos glavne kulture.

Nakon primjene sekvencijalnog uzgoja, neto dodatna biomasa će se izračunati kao razlika između ukupnog godišnjeg prinosa sa označene parcele zemljišta (tj. prinosa glavne kulture plus prinos druge kulture) i osnovne linije dinamičkog prinosa glavne kulture.

Ako su glavni i drugi usjevi različite sirovine koje proizvode različitu kombinaciju komponenti usjeva (na primjer, ulje, proteinsko brašno, škrob, vlakna), kada se prinosi glavnog i drugog usjeva zbroje, proračun se mora temeljiti na odgovarajućim jedinicama mjere kako bi se omogućio izračun jedne reprezentativne brojke za neto dodatnu proizvedenu biomasu. Metodologija mora omogućiti efikasnu kompenzaciju gubitka biomase glavnog usjeva. Na primjer, proračun se može izvršiti na osnovu jednostavne težine (tone) ili na osnovu energetske sadržaja (npr.

g. ako se puni drugi usjev koristi za energiju, kao što je biogas). Izbor metodologije mora obrazložiti ekonomski subjekt, a potvrditi revizor.

Opcija 2b. Odrediti faktor kompenzacije za sistem u kojem je glavni usjev različit svake godine

Kada se glavna kultura u plodoredu (organizovan sistem smenjivanja različitih biljnih kultura) razlikuje svake godine i ne prati redovan obrazac, ekonomski subjekt treba da procijeni svaki gubitak prinosa glavne kulture zbog druge kulture i da to uzme u obzir prilikom izračunavanja količine dodatne biomase koja se traži.

Ekonomski subjekt treba uporediti uočeni prinos glavne kulture nakon uvođenja druge kulture sa istorijskim prinosom iste (glavne) kulture. To poređenje se može izvršiti na osnovu uočenih prinosa na susjednim poljima (npr. ako ista farma uzgaja iste kulture u rotaciji, ali na različitim poljima) ili na osnovu opravdane naučne literature koja opisuje uticaj sekvencijalne uzgojne kulture na te kulture u toj regiji.

Utjecaj na prinos glavne kulture bit će spreveden u faktor kompenzacije koji će se oduzeti od količine druge kulture kako bi se izračunala dodatna biomasa. Što se tiče opcije 2a, faktor se može zasnivati na težini ili energetske sadržaju i mora omogućiti efikasnu kompenzaciju gubitka biomase glavne kulture. Izbor metodologije mora opravdati ekonomski subjekt, a potvrditi revizor.

4. Izračunavanje dodatne količine biomase

Nakon implementacije dodatnih mjera, ekonomski subjekt će odrediti količinu biomase s niskim rizikom od ILUC-a koja se može tražiti poređenjem stvarnog prinosa usjeva postignutog na ocrtanoj parceli s dinamičkom osnovnom linijom prinosa. Revizor mora u godišnjoj reviziji provjeriti da li je količina dodatno postignute biomase u skladu s projekcijama u planu upravljanja i tražiti opravdanje ako postoje odstupanja veća od 20% u odnosu na procjene u planu upravljanja.

Ako se traži sertifikacija za mjeru dodatnosti koja je primijenjena u prošlosti, dodatni prinos biomase može se izračunati i evidentirati u planu upravljanja. Iako ovo omogućava precizno izračunavanje stvarne količine biomase s niskim rizikom od ILUC-a, biomasa s niskim rizikom od ILUC-a može se tražiti tek nakon što je dodijeljena sertifikacija za nizak rizik od ILUC-a.

Retrospektivni zahtjevi ne mogu se podnositi za biomasu isporučenu u prošlosti.

Da bi izračunao dodatnu količinu biomase, ekonomski subjekt mora zabilježiti puni prinos usjeva sa označene parcele za svaku godinu, od početka implementacije mjere dodatnosti. Ekonomski

subjekt mora dokazati vezu između određene označene parcele i postignutog prinosa usjeva (tona/ha).

Ako se ubrana količina mjeri (vaga) samo na prvom sabirnom mjestu gdje stižu proizvodi s više farmi ili parcela, tada se dokumentacija s prvog sabirnog mjesta može koristiti kao dokaz o ubranoj količini (prinosu) za uključene farme i parcele.

Zapis o poslovnoj transakciji između ekonomskog subjekta i prvog sabirnog mjesta može se koristiti kao dokaz, sve dok se može dokazati veza sa određenom označenom parcelom. U ovom slučaju, prvo sabirno mjesto je odgovorno za prikupljanje i evidentiranje podataka o prinosu usjeva. Ono će evidentirati prinose biomase prikupljene po farmi (i ako je potrebno, za određenu označenu parcelu na farmi) na osnovu obrasca koji će izdati dobrovoljni program.

U slučaju grupne revizije i ako prvo mjesto sakupljanja djeluje kao vođa grupe, ono će biti odgovorno za evidentiranje podataka o prinosu za sve označene parcele.

Da bi se izračunala dodatna količina biomase, podaci o prinosu usjeva dobijeni za datu godinu moraju se uporediti sa dinamičkom baznom linijom prinosa. Dodatni prinos biomase jednak je razlici između uočenog prinosa usjeva i prinosa predviđenog dinamičkom baznom linijom prinosa za istu godinu, pomnoženoj sa površinom A (ha) dotične označene parcele. Ova dodatna količina se zatim može prijaviti kao biomasa sa niskim rizikom od ILUC-a. Dodatna biomasa = $(Yx - DYBx) \times A$ Gdje je:

Yx = Prinos u godini x (u tonama/ha/god.)

$DYBx$ = Dinamička osnovna vrijednost prinosa u godini x (u tonama/ha/god.)

A = Površina ocrtane parcele (ha)

D. Minimalni sadržaj sertifikata o niskom riziku od ILUC-a

Sertifikati o niskom riziku od ILUC-a moraju sadržavati sve sljedeće informacije:

- (a) kontakt podaci glavnog sertifikovanog subjekta (naziv i adresa kompanije, podaci o određenoj kontakt osobi);
- (b) opseg sertifikacije (vrsta mjere dodatnosti i primijenjenog testa dodatnosti, kao i vrsta ekonomskog subjekta (ako su mali poljoprivrednici));
- (c) koordinate geografske dužine i širine (za farme i plantaže sertifikovane kao jedinstvene cjeline);
- (d) spisak lokacija u okviru sertifikacije (naziv i adresa);
- (e) ukupna količina biomase sertifikovane kao ona s niskim rizikom od ILUC-a;
- (f) kontakt podaci sertifikacijskog tijela (naziv i adresa) i logo;
- (g) (jedinstveni) broj ili kod sertifikata;
- (h) mjesto i datum izdavanja;
- (i) sertifikat važi od/do datuma (i datum ovjere, ako je primjenjivo); (j) pečat i/ili potpis strane koja je izdala.
- (j)

OBRAZLOŽENJE

Pravni osnov za donošenje Uredbe sadržan je u članu 91 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora („Službeni list CG“, broj 82/24), kojim je propisano da bliže kriterijume održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte, način verifikacije i subjekte verifikacije, biotečnosti i goriva iz biomase u ostvarivanju udjela, nezavisnu reviziju informacija dostavljenih u procesu izvještavanja i druge elemente koji se odnose na kriterijume održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte propisuje Vlada.

Ovom uredbom transponuje se Direktiva 2018/2001/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. decembra 2018. godine, o promociji korišćenja energije iz obnovljivih izvora. Ova Uredba obezbjeđuje sprovođenje Uredbe o upravljanju Energetskom unijom i klimatskom akcijom, kako je izmijenjena Uredbom (EU) 2018/1999 Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. decembra 2018. godine, o upravljanju Energetskom unijom i klimatskom akcijom, i o izmjeni i stavljanju van snage Uredbi (EZ) br. 663/2009, EZ br. 715/2009, Direktiva 94/22/EZ, 98/70/EZ, 2009/31/EZ, 2009/73/EZ, 2010/31/EU, 2012/27/EU i 2013/30/EU Evropskog parlamenta i Savjeta, kao i Direktiva Saveta 2009/119/EZ i (EU) 2015/652 i o stavljanju van snage Uredbe (EU) br. 525/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta, Brisel, decembar 11, 2018.

Usklađivanje crnogorske pravne tekovine je i obaveza koja prozilazi iz Zelene agende za Zapadni Balkan koja preslikava Evropski zeleni sporazum za ovaj region koji predstavlja ogroman izazov za Crnu Goru i predstavlja važan dokument kojim se, ne samo država Crna Gora, već i čitav region Zapadnog Balkana, obavezao na zelenu tranziciju, a koji je usvojen na Samitu Berlinskog procesa u Sofiji u novembru 2020. godine i isti nas obavezuje da idemo u pravcu razvoja što većeg broja projekata zasnovanih na korišćenju biogoriva.

Članom 1 propisuje se predmet i cilj Uredbe, dok je članom 2 definisano područje primjene.

Članom 3 reguliše definicije, odnosno izraze upotreijevljene u Uredbi i njihovo značenje.

Član 4 predviđa kriterijume minimalnih ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte, dok je članom 5 propisan maseni bilans.

Član 6 Uredbe odnosi se na provjeru ispunjenosti kriterijuma održivosti i kriterijuma ušteta emisija gasova sa efektom staklene bašte, dok član 7 propisuje obaveze privrednih subjekata.

Član 8 uređuje nadzor nad privrednim subjektima i sertifikacionim timovima.

Članovi 9, 10, 11 i 12 definišu kaznene odredbe, prelazne i završne odredbe, kao i prestanak važenja prethodne Uredbe.

Članom 13 predviđen je datum stupanja na snagu ove Uredbe.

BOJAN
JASICA

Logo of the Ministry of Education, Science and Sports of the Republic of Serbia
MINISTARSTVO OŠKOLJE, NAUKE I SPORTA
REPUBLIKE SRBIJE
Cenjak 20/26 (Brodarski kanal) Beograd
Brod: 06114-322/26-54011
Datum: 06.03.2026

MINISTARSTVO GRAĐEVINARSTVA

01-430/26-8288

1-2026

254

Crna Gora
Ministarstvo ekologije,
održivog razvoja i razvoja sjevera

Adresa: Eko-efikasna zgrada, Cetinjski put bb
81000 Podgorica, Crna Gora

Broj:06114-322/26-540/1

Podgorica, 06.03.2026. godine

Crna Gora
MINISTARSTVO FINANSIJA
Podgorica

MINISTARSTVO FINANSIJA

Imjeno:		n 6 -03- 2026		
Org. jela	Podjela Klas. znak	Radni broj	Prilog	Vrijednost
01-430/26-8288/				

Predmet: Davanje mišljenja na Uredbu o bližim kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase

Poštovani,

U prilogu akta dostavljamo Uredbu o bližim kriterijumima održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase na davanje mišljenja, kao i Izvještaj o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa (RIA obrazac).

Napominjemo da navedeni akt ne iziskuje dodatna finansijska sredstva iz Budžeta Crne Gore.

S poštovanjem,

MINISTAR

Damjan Čulafić

IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOJ ANALIZI PROCJENE UTICAJA PROPISA

PREDLAGAČ	MINISTARSTVO EKOLOGIJE, ODRŽIVOG RAZVOJA I RAZVOJA SJEVERA
NAZIV PROPISA	UREDBA O BLIŽIM KRITERIJUMIMA ODRŽIVOSTI I UŠTEDA EMISIJA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE ZA BIOGORIVA, BIOTEČNOSTI I GORIVA IZ BIOMASE

1. Definisane probleme

- **Koje probleme treba da riješi predloženi akt?**
 - **Koji su uzroci problema?**
 - **Koje su posljedice problema?**
 - **Koji su subjekti oštećeni, na koji način i u kojoj mjeri?**
 - **Kako bi problem evoluirao bez promjene propisa ("status quo" opcija)?**
- Predloženom uredbom uređuju se kriterijumi održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase, kao i način provjere njihove usklađenosti. Navedenom uredbom propisuju se obaveze privrednih subjekata u lancu proizvodnje i prometa ovih goriva, način vođenja evidencije i postupak sertifikacije putem priznatih nacionalnih ili međunarodnih šema. Donošenjem uredbe obezbjeđuje se jasniji sistem praćenja porijekla sirovina i provjere ispunjenosti kriterijuma održivosti, što je važno za priznavanje biogoriva i goriva iz biomase u ostvarivanju udjela energije iz obnovljivih izvora.
 - Uzrok problema je nedovoljna preciznost u definisanju kriterijuma održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase, kao i nedovoljno uređen sistem provjere, sertifikacije i praćenje porijekla sirovina u cijelom lancu snabdjevanja, uz potrebu daljeg usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom Evropske unije, posebno sa zahtjevima Direktive EU 2018/2001.
 - Posljedice postojećeg stanja su potreba za jasnijim kriterijumima održivosti i ušteda emisija za biogoriva i goriva iz biomase. Takođe, potrebno je osigurati vođenje evidencije i provjeru porijekla sirovina. Bez tih pravila, potvrđivanje usklađenosti može biti teže, a efikasnost i povjerenje u sistem slabiji.
 - Pogođeni su privredni subjekti u lancu proizvodnje i prometa biogoriva i goriva iz biomase, kao i snabdjevači gorivom. Oni mogu imati poteškoća da potvrde ispunjenost kriterijuma održivosti i ušteda emisija, što može otežati stavljanje proizvoda na tržište.
 - Bez promjene propisa, privredni subjekti bi nastavili da primjenjuju postojeće procedure, što bi otežalo dokazivanje održivosti i ušteda emisija. To bi moglo usporiti stavljanje biogoriva i goriva iz biomase na tržište.

2. Ciljevi

- **Koji ciljevi se postižu predloženim propisom?**
 - **Navesti usklađenost ovih ciljeva sa postojećim strategijama ili programima Vlade, ako je primjenljivo.**
- Predloženim propisom se utvrđuju kriterijumi održivosti i ušteda emisija, obezbjeđuje provjera porijekla sirovina i olakšava korišćenje biogoriva na tržištu.
 - Ciljevi ove uredbe usklađeni su sa politikom Vlade Crne Gore u oblasti korišćenja energije iz obnovljivih izvora i smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte, kao i sa Zakonom o

korišćenju energije iz obnovljivih izvora i pravnom tekovinom Evropske unije, kao i sa Direktivom (EU) 2018/2001.

3. Opcije

- **Koje su moguće opcije za ispunjavanje ciljeva i rješavanje problema? (uvijek treba razmatrati "status quo" opciju i preporučljivo je uključiti i neregulatornu opciju, osim ako postoji obaveza donošenja predloženog propisa).**
- **Obrazložiti preferiranu opciju?**

- Moguće opcije za ostvarivanje ciljeva su zadržavanje postojećeg stanja bez dodatnog uređivanja ove oblasti, takođe primjena dobrovoljnih šema od strane privrednih subjekata ili donošenje ove uredbe kojom se utvrđuju kriterijumi održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase.
- Preferirana opcija je donošenje ove uredbe jer jasno propisuje kriterijume održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase i obaveze privrednih subjekata, uz usklađivanje sa zakonom i EU regulativom.

4. Analiza uticaja

- **Na koga će i kako će najvjerojatnije uticati rješenja u propisu - nabrojati pozitivne i negativne uticaje, direktne i indirektne.**
- **Koje troškove će primjena propisa izazvati građanima i privredi (naročito malim i srednjim preduzećima)**
- **Da li pozitivne posljedice donošenja propisa opravdavaju troškove koje će on stvoriti,**
- **Da li se propisom podržava stvaranje novih privrednih subjekata na tržištu i tržišna konkurencija;**
- **Uključiti procjenu administrativnih opterećenja i biznis barijera.**

- Rješenja u uredbi uticaće na privredne subjekte koji učestvuju u proizvodnji i prometu biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase kroz primjenu kriterijuma održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte, dok će pozitivni efekti biti u boljoj zaštiti životne sredine i većem korišćenju energije iz obnovljivih izvora.
- Primjena propisa neće izazvati troškove za građane, dok privredni subjekti koji učestvuju u proizvodnji i prometu biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase mogu imati određene troškove u vezi sa provjerom ispunjenosti kriterijuma održivosti i pribavljanjem sertifikata.
- Troškovi primjene ovog propisa opravdani su jer se njegovom primjenom obezbjeđuje održivo korišćenje biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase i doprinosi smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte.
- Ovim propisom se ne uređuje stvaranje novih privrednih subjekata, već se propisuju kriterijumi održivosti i obaveze za privredne subjekte koji učestvuju u proizvodnji i prometu biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase.
- Primjena ovog propisa ne stvara značajna administrativna opterećenja niti biznis barijere, već propisuje obaveze u vezi sa ispunjavanjem kriterijuma održivosti za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase.

5. Procjena fiskalnog uticaja

- **Da li je potrebno obezbjeđenje finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore za implementaciju propisa i u kom iznosu?**
- **Da li je obezbjeđenje finansijskih sredstava jednokratno, ili tokom određenog vremenskog perioda? Obrazložiti;**
- **Da li implementacijom propisa proizilaze međunarodne finansijske obaveze? Obrazložiti;**
- **Da li su neophodna finansijska sredstva obezbijeđena u budžetu za tekuću fiskalnu godinu, odnosno da li su planirana u budžetu za narednu fiskalnu godinu?;**

- Da li je usvajanjem propisa predviđeno donošenje podzakonskih akata iz kojih će proisteći finansijske obaveze?;
- Da li će se implementacijom propisa ostvariti prihod za budžet Crne Gore?;
- **Obrazložiti metodologiju koja je korišćena prilikom obračuna finansijskih izdataka/prihoda;**
- Da li su postojali problemi u preciznom obračunu finansijskih izdataka/prihoda? **Obrazložiti;**
- Da li su postojale sugestije Ministarstva finansija na nacrt/predlog propisa?;
- Da li su dobijene primjedbe implementirane u tekst propisa? **Obrazložiti.**

- Za implementaciju ovog propisa nije potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva iz budžeta Crne Gore.
- Implementacijom ove uredbe ne proizilaze međunarodne finansijske obaveze.
- Za implementaciju ovog propisa nije potrebno obezbijediti finansijska sredstva iz budžeta, pa samim tim nijesu planirana u budžetu za tekuću niti za narednu fiskalnu godinu.
- Usvajanjem ovog propisa nije predviđeno donošenje podzakonskih akata iz kojih bi proistekle finansijske obaveze.
- Implementacijom ovog propisa ne očekuje se ostvarivanje fiksnih prihoda za budžet Crne Gore. Iako su propisane kaznene odredbe, prihodi po tom osnovu se ne smatraju planiranim budžetskim prihodima, jer se njihov iznos ne može unaprijed predvidjeti.
- Ovim aktom neće se izazvati finansijski izdaci po budžet Crne Gore, pa shodno tome nije rađen obračun istih.
- Nisu postojale sugestije Ministarstva finansija.
- Nije bilo primjedbi.

6. Konsultacije zainteresovanih strana

- **Naznačiti da li je korišćena eksterna ekspertiza i ako da, kako;**
- **Naznačiti koje su grupe zainteresovanih strana konsultovane, u kojoj fazi RIA procesa i kako (javne ili ciljane konsultacije);**
- **Naznačiti glavne rezultate konsultacija, i koji su predlozi i sugestije zainteresovanih strana prihvaćeni odnosno nijesu prihvaćeni, Obrazložiti**

- Uredba je pripremljena uz podršku Sekretarijata Energetske zajednice (EZ) i Energetskog instituta Hrvoje Požar.
- Za potrebe izrade Uredbe u pravno-tehničkom zahtjevu konsultovan je Sekretarijat za zakonodavstvo. Od Sekretarijata su dobijene sugestije o formi i sadržini Uredbe, koje su implementirane u propisu.

7. Monitoring i evaluacija

- **Koje su potencijalne prepreke za implementaciju propisa?**
- **Koje će mjere biti preduzete tokom primjene propisa da bi se ispunili ciljevi?**
- **Koji su glavni indikatori prema kojima će se mjeriti ispunjenje ciljeva?**
- **Ko će biti zadužen za sprovođenje monitoringa i evaluacije primjene propisa?**

- Moguće prepreke u implementaciji propisa mogu se odnositi na postupak provjere ispunjenosti kriterijuma održivosti i obezbjeđivanje potrebne dokumentacije i sertifikata od strane privrednih subjekata.
- Tokom primjene propisa pratiće se njegova primjena i provjeravati ispunjenost propisanih kriterijuma održivosti i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte.
- Ispunjenje ciljeva pratiće se kroz primjenu uredbe, sprovođenje nadzora i provjeru usklađenosti privrednih subjekata sa propisanim obavezama.
- Monitoring i evaluaciju sprovođenja uredbe će vršiti Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera.

Datum i mjesto
Podgorica, 06.03.2026. godine

MINISTAR
Damjan Čulafić

